

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2009

Josef Janů

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

S T Á R N E M E
V
N O V Ě M T I S Í C I L E T Í

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. et. Mgr. Zdeňka Vaňková

Vypracoval:
Josef Janů

Brno 2009

P r o h l á š e n í

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně s použitím informačních zdrojů uvedených v příloženém seznamu.

Nové Město na Moravě dne 15.04.2009

.....
Josef Janů

Poděkování

Děkuji paní PhDr. et. Mgr. Zdeňce Vaňkové za odborné vedení bakalářské práce, vstřícný přístup, odborné poradenství, ochotu a příjemnou spolupráci.

OBSAH

Úvod

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Stárnutí	4
1.1. Stárnutí populací	5
1.2. Vliv porodnosti	7
1.3. Vliv úmrtnosti	8
1.4. Vliv zahraniční migrace	9
2. Věková struktura české populace	11
2.1. Historický vývoj v ČR	12
2.2. Prognózy dalšího vývoje	15
2.3. Prognóza budoucího vývoje v ČR	17
2.4. Prognóza vývoje ve světě	18
2.5. Srovnání ČR a okolního světa	19
2.6. Aktivní stáří	20
3. Současný penzijní systém	22
3.1. Povinné základní důchodové pojištění	23
3.2. Penzijní připojištění se státním příspěvkem	25
3.3. Individuální spoření	27
3.4. Nové zdroje státních příjmů	27

II. PRAKTICKÁ ČÁST -

4. Empirické šetření	33
4.1 Cíle empirického šetření	34
4.2 Hypotézy šetření	35
4.3 Metody sběru dat	35
4.4. Dotazníkové šetření	37
4.4.1. Závěr provedeného výzkumu	50

Závěr

Resume	54
Anotace	55
Klíčová slova	55
Seznam použité literatury a pramenů	56
Seznam příloh	58

Přílohy

Úvod

„Není důležité jak vysoký budeme mít příjem v důchodu, ale důležité je, jak si jej budeme umět užít!“

Zdenek PŘIBYL
Soukromý zemědělec

„Základy k úspěšnému stárnutí se kladou už v mládí“

Cicero

Je vědecky prokázáno, že finanční problémy (které má mnoho starých lidí) jsou zásadním faktorem snižujícím se pocitu vlastní hodnoty a přibývání depresivních syndromů. Žijeme v novém tisíciletí a zažíváme problémy, jež naše babičky a dědečkové neznali a ani nemohli znát. Současná doba je charakteristická překotným tempem vývoje. To s sebou přináší spoustu pozitivních aspektů, leč ruku v ruce s tím jdou i negativní dopady nového životního stylu. Stylu života, jež započal krátce po světových válkách v minulém století. Životní styl, jež odsouvá do pozadí rodinu na platformě konzumní společnosti. Společnosti, jež svoji existenci na rozdíl od předcházející tradiční společnosti, zakládá svůj další rozvoj na spotřebě nikoliv výrobě. Tento jev s sebou přináší spoustu problémů, jež jsou již nyní známy, ale i problémy, jež se teprve projeví až s odstupem času.

Tato práce si nedává za cíl odpovědět na všechny problémy. Nelze v jedné práci postihnout ekologické, ekonomické, sociální, zdravotní a další aspekty možného potencionálního vývoje. Tato práce, jak již motto napovídá, se soustředí na problém stárnutí, a to zvláště po stránce ekonomické. Tedy jak dalece budou současné produktivní generace, a především jedinci, schopny se adaptovat na nové podmínky po té, co skončí jejich produktivní část života a ony se stanou závislí na plodech svého celoživotního snažení, a to ať již ve formě starobního důchodu, případně vlastních naspořených prostředků.

Člověk se ve svém životě vždy připravuje na další etapy svého dalšího žití. Malé děti se připravují v mateřských školkách na nástup povinné školní docházky. Střední a vysoké školství připravuje svoje absolventy pro výkon svého budoucího

povolání. Těhotné matky se připravují na rodičovství, v autoškolách se připravujeme, abychom se mohli stát řidiči, ale neexistuje žádné vzdělávací zařízení, jež by nás připravilo na stáří. Přitom právě podcenění této skutečnosti může zásadně ovlivnit kvalitu života ve stáří jak jednotlivců, tak potažmo i celé společnosti. A přitom dávno již neplatí, že s odchodem do důchodu končí plodná část života.

A opět se nabízí spousta otázek souvisejících s odchodem na zasloužený odpočinek. Tyto, ať si to připouštíme nebo ne, spolu úzce souvisí. Jedná se především o otázky využití volného času, otázky zdraví a zdravého životního stylu, dále rodinného zázemí a s tím související emoční stránka života a samozřejmě zásadní otázka, která se těmi předcházejícími prolíná, a to otázka financování těch předchozích. Dnes už asi jen můžeme vzpomínat na slova našich rodičů: „...hlavně zdraví, to ostatní přijde...“. Banální preventivní návštěva lékaře znamená sice jen nepatrný zásah do peněženky jedince, v případě vážného onemocnění však tento zdánlivě druhořadý problém může být ten problém podstatný. A jestliže se dnes dožíváme vyššího věku než naši prarodičové v minulých stoletích, je to díky i kvalitnější lékařské péči. Ta je ale samozřejmě nejen odvislá od finančních možností systému jako celku, ale dnes i každého jednoho z nás. Čím více se člověk nad touto problematikou zamýšlí, tím více otázek se objevuje.

Tato práce je klasicky rozdělena do dvou částí: teoretické a empirické. První část teoretická si dává za úkol objasnit základní pojmy související s problematikou stárnutí. Objasní jaký je rozdíl mezi stárnutím populací a stárnutím jedinců a vlivy jež zde působí. Dále bude posouzen současný model dvou pilířového penzijního systému. Jeho možnosti do budoucích let s důrazem na aktivnější účast jeho účastníků. Tedy především přijetí individuální odpovědnosti každého jednotlivce za svůj další osud.

Druhá, empirická část, se bude zabývat zpracováním výsledků dotazníkového šetření mezi současnou populací tzv. „Husákových dětí.“ Generace, která má ještě šanci výrazně ovlivnit ekonomickou stránku svého postproduktivního věku. Generace, která jako první možná pocítí, že stát již nebude svými finančními prostředky schopen zajistit důchody v plné výši a bude je nucen procentuelně krátit. Přitom právě tato generace je početně silná a proto právě ona jako jedna z prvních prověří možnosti státem vedeného systému sociálního zabezpečení.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. STÁRNUTÍ

„Stáří je smutné ne proto, že přestávají všechny radosti, ale proto, že přestává naděje.“

JEAN PAUL

Definovat stárnutí je samo o sobě nesnadné. Stárnutí není pouhé plynutí času. Je projevem biologických dějů, které nastávají v čase a po určitý čas trvají. Délka života je časové období, po které lze očekávat, že daný živočich bude žít, a sice za předpokladu ideálních podmínek. Lidský novorozenec má dnes ve vyspělých zemích naději, že se dožije pětasedmdesáti let, což je v současné době průměrná délka života, zatímco maximální možná délka života se pohybuje kolem stopatnácti let. K běžným, poměrně dobře patrným změnám, které s sebou nese určitý věk, se řadí ztráta síly a životní energie, krátkozrakost, ochlupení na dosud nebývalých místech jako v uších a nosních otvorech, zhoršení krátkodobé paměti, vypadávání vlasů, úbytek kostní hmoty, ubývání tělesné výšky, ztráta sluchu a poruchy menstruačního cyklu.¹

Na základě údajů Úřadu pro sčítání lidu a Správy sociálních jistot je známo, že století a přestárlí lidé dnes tvoří nejrychleji se rozrůstající věkovou kategorii Američanů. Předpokládá se, že se za období let 1980 až 2080 věková skupina osmdesátiletých a starších rozroste na šestinásobek, zatímco počet občanů starších sta let se zvýší pětasedmdesátkrát.²

Podle definice Světové zdravotnické organizace je „stařecký věk neboli senescence obdobím života, kdy poškození fyzických či psychických funkcí se stává významně manifestní při srovnání s předešlými životními obdobími.“ Stáří jako proces je ve své biologické podstatě stále stejné. Znamená prostě involuční proces organismu, který probíhá rychleji či zvolna.³

¹ Srov. Hayflick L, Jak a proč stárneme 1997:65

² Srov. Hayflick L, Jak a proč stárneme 1997:253

³ Srov. Haškovcová H, Fenomén stáří 1990:56

Stárnutí představuje postupnou ztrátu běžných životních funkcí od okamžiku dovršení pohlavní dospělosti až po maximální délku života, která je pro každého jedince daného biologického druhu jiná. Tabulka délky života vybraných živočišných druhů viz. Příloha č.1. Smrt je poslední událostí, která život ukončuje. Přesto však ještě nemusí souviset se stárnutím. Kupříkladu prudký vzestup úmrtnosti mladých mužů nemá nic společného s procesem stárnutí – je dán především dopravními nehodami a v některých částech světa žel i vzájemným vyvražďováním.⁴

Jak se vypořádat se stárnutím se můžeme dočíst například v publikaci Miluše KUBÍČKOVÉ. Její desatero rad pro harmonické stárnutí viz. Příloha č.2.

1.1. STÁRNUTÍ POPULACÍ

„Stáří bylo dříve soukromou tragédií člověka, dnes je sociálním jevem.“

L.ROSENMYER

Počty obyvatel zeměkoule se za posledních sto let výrazně zvětšují. Obrovská akcelerace růstu světového obyvatelstva nastala v průběhu 20. století, především pak v jeho druhé polovině. Zatímco první miliardy dosáhla Země v roce 1804, druhé miliardy již v roce 1927, tedy za 123 roky, třetí za třiatřicet roků v roce 1960, čtvrté za čtrnáct roků v roce 1974, páté za třináct roků v roce 1987 a šesté zatím poslední, za pouhých 12 let a to v roce 1999.⁵ Jako přesné datum se udává 12. říjen 1999.

Stárnutí je specifický, nevratný a neopakovatelný proces, prolínající se jak rostlinou tak živočišnou říší. Všechny živé organismy na naší planetě mají jedno společné a to je nezadržitelný proces stárnutí. Stárnou jednotlivci a s tím ruku v ruce stárnou celé populace. Jenže populace mají, na rozdíl od jedinců schopnost nejen stárnout, nýbrž dokonce i mládnout. Tento jev je dán tím, že stárnutí populace není biologickým procesem, tak jak to vidíme u jedinců, nýbrž jedná se o proces strukturální. Jedinci stárnou biologicky a fatálně, populace stárnou strukturálně. To znamená, že dochází ke změně v jejich složení. Dochází k nárůstu podílu osob, které jsou považovány za staré.

⁴ Srov. Hayflick L, Jak a proč stárneme 1997:33

⁵ Srov. Rabušic L, Kde ty všechny děti jsou 2001:46

Je tedy zřejmé, že biologické stárnutí a strukturální stárnutí jsou dva zcela odlišné procesy.⁶

Z demografického hlediska je stárnutí populace proces, v jehož důsledku se postupně mění věková struktura obyvatelstva určité geografické jednotky takovým způsobem, že se zvyšuje podíl osob starších 60 nebo 65 let a snižuje se podíl osob mladších 15 let. O staré populaci mluvíme, když její podíl ve společnosti překročí osmiprocentní hranici.⁷ Zatímco jedinec od svého narození nezadržitelně stárne, u populací tomu tak jednoznačně není. Populace může omládnout zvýšením proporcí mladých věkových skupin.

V některých industriálně vyspělých zemích je nárůst počtu osob starších šedesáti let mimořádně dramatický a dosáhne i 72 procent celkového počtu všech obyvatel státu. Hovoří se o tom, že se v budoucnosti „otočí strom života“, tj., že stárnoucích a starých lidí bude v některých částech světa více než mladých a ekonomicky nezávislých osob. podobný význam má termín demografická revoluce.⁸

Dnes již dožití vysokého věku není záležitostí vyvolených, ale stále více je dopřáváno většině lidí. Stárnutí populace je nejcharakterističtější rysem demografického vývoje České republiky stejně jako i dalších rozvinutých zemí Evropy. Je způsobeno proměnami věkového složení obyvatel. Tento demografický vývoj bude v dalších letech pokračovat. Přispěje k němu zestárnutí populačně silných poválečných ročníků, a v dalším období zejména prodlužující se pravděpodobná doba dožití. Demograficky řečeno, bude česká společnost stárnout shora věkové pyramidy. Struktura jakékoliv populace se mění třemi demografickými procesy. Na prvním místě je to porodnost, na druhém místě míra úmrtnosti a v neposlední řadě zahraniční migrace.

⁶ Srov. Stárnutí populace jako pohroma nebo sociální výzva, http://www.vupsv.cz/Stárnutí_populace.pdf

⁷ Srov. Rabušic L, Česká společnost stárne 1995:12

⁸ Srov. Haškovcová H, Fenomén stárí, 1990:119

1.2. VLIV PORODNOSTI

Lidská populace existuje a přežívá díky své reprodukci, díky tomu, že se do ní rodí noví a noví členové. Přežívá díky své porodnosti. Porodnost v demografickém smyslu vyjadřuje, kolik dětí populace „vyprodukuje“, to je kolik dětí porodí za určitou časovou jednotku, obvykle za jeden rok. Porodnost je hromadný jev, který vzniká tím, že jedinci plodí děti. V demografii odlišujeme porodnost od individuální plodivosti neboli fekundity, která znamená fyziologickou (biologickou) schopnost jedinců nebo páru zplodit děti. Individuální výsledný efekt plodivosti, který se udává v počtu narozených dětí označuje demografie jako plodnost, fertilitu.⁹

V roce 1993, když vznikla Samostatná Česká republika činil počet obyvatel 10.330.607. Od roku 1995 však jejich počet postupně klesal až dosáhl svého nejnižšího počtu v roce 2002 a to 10.200.774. Tato čísla ovlivnila především klesající porodnost. Počet živě narozených dětí na 1.000 obyvatel České republiky v posledních letech ukazuje tabulka viz. Příloha č.3.

Tyto data jednoznačně ukazují, na hluboký propad v posledních letech minulého století, který se podařilo změnit až na přelomu tisíciletí. V tomto kontextu lze poslední tři roky označit jako jakousi populační explozi.

Jedním z důvodů tohoto stavu je změna životního stylu druhé poloviny 20. století. Rodiče mají snahu vychovávat své děti tak, aby se jim dostalo to nejlepší vzdělání a byly tedy schopny obstát v tvrdé konkurenci, případně jim dát odpovídající ekonomický základ pro založení jejich budoucí rodiny. Jejich početí proto odkládají na dobu, až ukončí svoje vzdělání, získají odpovídající pracovní a společenské postavení a dosáhnou určité úrovně hmotného zabezpečení. Vytvářejí si tedy takové prostředí, v němž by se kvalitní výchova dětí mohla odehrávat.

Druhým a docela podstatným je pak zásadní změna názoru na hodnotu dítěte. V minulé společnosti, kterou nazýváme tradiční, ženy rodily svoje první dítě až po uzavření sňatku. Následně však neomezovaly jejich počet a rodily nepřetržitě podstatnou část svého plodného období. A i přes značnou úmrtnost, ať již kojeneckou,

⁹ Srov. Rabušic L, Kde ty všechny děti jsou 2001:28

nebo i pozdější, byly rodiny tradiční společnosti značně početné. Dnes je tomu jinak. To znamená, že se dětí rodí málo, a tedy podíl dětí na celkové populaci klesá, přestože jejich úmrtnost je velmi nízká. Trend tradiční společnosti končil v období světových válek minulého století. Výjimku snad tvoří pouze ženy romského etnika, kde tento trend, i když v omezené míře přežil do současnosti. Dítě mělo pro rodiče za první hodnotu pracovní síly, čehož výstižným příkladem jsou rodinné zemědělské farmy, a v druhé řadě pak dále byly děti jistou pojistkou na stáří. Čím více dětí, tím větší předpoklad, že se bude o staré rodiče mít kdo postarat.

Moderní společnost sice přinesla snížení kojenecké a následně dětské úmrtnosti, ale také nižší motivaci k plození dětí. Neméně podstatné bylo i zavedení povinné školní docházky, kdy se dítě z pracovní síly přispívající do rodiny a zvyšující její ekonomickou úroveň, stává neproduktivním členem, který naopak rodinu finančně zatěžuje. Tento trend je patrný především v posledních letech.

1.2. VLIV ÚMRTNOSTI

„Když jsi přišel na svět, plakal jsi a všichni se radovali. Žij tak, aby všichni plakali, až ho budeš opouštět.“

KONFUCIUS

Původní pomalý růst obyvatelstva v tradiční společnosti byl dán především vysokou úmrtností. Vliv civilizace, tedy zvýšení úrovně osobní hygieny a ve století páry pak i větší možnosti v dopravě, tedy v zásobování obyvatel potravinami podnítily redukci úmrtnosti. Snížení úmrtnosti se pak projevilo především mezi dětmi a mladými ženami. Více přežívajících mladých žen souvisí se zvýšením počtu porodů a nižší úmrtností dětí pak dále působilo na populační růst.

Bezprecedentní životní úroveň moderní společnosti a koncept zdravého životního stylu zvýšily nebývale kvalitu života, což se spolu s vývojem lékařských poznatků a technologií odrazilo v postupném a výrazném zlepšování úmrtnostních poměrů. Kupříkladu kojenecká úmrtnost je v mnoha evropských zemích již na tak nízkých hodnotách, že dosáhla samotných biologických hranic. Do jednoho roku umírá

méně než 5 dětí z tisíce narozených.¹⁰ Je příjemným faktem, že Česká republika mezi tyto země rovněž patří. Stále vyšší počty obyvatel dožívající se relativně vysokého věku sekundárně podporují stárnutí populace. Z toho ovšem vyplývá, že stárnutí nemůže být konceptualizováno jako biologický problém, neboť je vlastně výsledkem záměrného a racionálního lidského chování.

V České republice se od 90 let výrazně pozitivně vyvíjí zlepšující se zdravotní stav obyvatelstva. Tento je ovlivněn několika faktory k nimž především řadíme růst výdajů na zdravotnictví, dostupnost vysoce účinných léčiv, modernizace zdravotnické techniky a s tím související vzestup výkonů zdravotnických služeb. V úvahu je samozřejmě třeba vzít i realizaci různých preventivních programů, posílení vědomí prospěšnosti individuální péče o vlastní zdraví a významné změny životního stylu a to jak po stránce výživové, tak i ve zlepšení samotné kvality potravin.

Tabulka viz. Příloha č.4 názorně demonstruje klesající počty ročně zemřelých od vzniku samostatné České republiky. Ženy se v průměru dožívají vyššího věku než muži, proces stárnutí mužů je však v posledních letech dynamičtější.

Na zvyšujícím se průměrném věku dožití je zvláště zajímavé tempo jeho růstu. V letech 1990 – 2005 činilo toto tempo 5,3 roku u mužů, což je ve srovnání s ostatními vyspělými státy Evropy absolutně nejlepší výsledek a řadí nás v růstu průměrného věku před takové státy jako Irsko, Švýcarsko, Německo a Finsko.

1.3. VLIV ZAHRANIČNÍ MIGRACE

Třetí faktor ovlivňující stáří populace, a v našich současných podmínkách velice podstatný, je zahraniční migrace. Česká republika se stala po roce 1990 imigrační zemí, ale saldo zahraniční migrace bylo zpočátku nevýznamné. Podle existujících oficiálních statistik migrační saldo od roku 1994 nevyrovnává úbytek počtu obyvatelstva přirozenou měrou (vyšší počet zemřelých než živě narozených). Migrační saldo se

¹⁰ Srov. Rabušic L, Stárnutí populace jako pohroma nebo sociální výzva, 2002:12

pohybovalo v devadesátých letech, kdy skončila výměnná migrace se Slovenskem, na úrovni 10 tis. osob. Slovensko však i nadále zůstává zemí, odkud pochází největší počet přistěhovaných. V posledních dvou až třech letech se však právě díky počtu přistěhovalců podařilo zastavit pokles populace žijící na území Čech, Moravy a Slezska.¹¹

V současné době podle oficiálních statistik žije legálně na území České republiky celkem 438.301 občanů cizích zemí. Jednoznačně nejpočetnější skupinou jsou občané Ukrajiny s počtem 131.965. Druhou nejpočetnější skupinou jsou příslušníci Slovenské národnosti 76.034 a třetí příčka patří občanům Vietnamu 60.258. Mezi početnější etnika pak ještě řadíme s počtem 27.178 občany Ruska a s 21.710 občany Polska.¹²

Podle dat Informačního systému evidence obyvatel MV ČR (ISEO) přibylo v České republice v roce 2008 registrovanou zahraniční migrací 71,8 tisíce osob. Oproti roku 2007 bylo loňské saldo migrace nižší o 12,2 tisíce, když méně bylo přistěhovalých (77,8 resp. 104,4 tisíce), ale i vystěhovalých (6,0 resp. 20,5 tisíce). I v roce 2008 zahraniční migrací přibylo nejvíce občanů Ukrajiny (18,6 tisíce). Druhé místo patřilo osobám s vietnamským státním občanstvím (13,3 tisíce), třetí pak Slovákům (7,0 tisíce). K 31. 12. 2008 evidovalo Ředitelství služby cizinecké policie MV ČR celkem 438,3 tisíce cizinců s povolením k pobytu v České republice, kteří tak tvořili 4,2 % populace. Nejčastěji byli zastoupeni občané Ukrajiny (132,0 tisíce, 30,1 % z celkového počtu cizinců) a Slovenska (76,0 tisíce, 17,3 %). Dále následovali občané Vietnamu (60,3 tisíce, 13,7 %), Ruska (27,2 tisíce, 6,2 %) a Polska (21,7 tisíce, 5,0 %).¹³

Zastavení přílivu imigrantů, respektivě jeho zpomalení, lze jednoznačně přičíst finančním a ekonomickým otřesům na světových trzích, jež se nevyhnuly ani České republice a započaly v roce 2008.

Poměrně početnou skupinou jsou přistěhovalci ze zemí Asie, nejvíce Vietnamu. Tento příliv má historické prameny v sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století. Tehdy se jednalo o internacionální pomoc tzv. bratrské zemi. Naše

¹¹ Srov. www.defenceandstrategy.eu/filemanager/files/file.php?file=6418 12.3.09

¹² Srov. www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-001 15.3.09

¹³ Srov. www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace 4.4.2009

společnost umožňovala zaškolení zahraničních pracovníků v lehkém průmyslu. Někteří zde již zůstali a jiní se vrátili později po roce 1990. Prognózy ukazují, že již ve velice krátké době by počet této skupiny cizinců mohl dosáhnout počtu 100 000 občanů hlásící se k vietnamské národnosti. Dnes se již otevřeně hovoří o uznání statusu pro občana hlásící se k vietnamské národnosti jako národnostní menšiny. Bylo by to poprvé v novodobé historii České republiky, kdy by došlo k vzniku jiné národnosti na našem území.

Zcela novou zkušeností, kterou s sebou přináší vývoj posledních měsíců je však program pro návrat imigrantů do svých rodných zemí. Finanční krize, jež přechází do krize hospodářské s sebou přináší i omezování výroby, a s tím spojené propouštění zaměstnanců. Pracovníci z cizích zemí jsou první mezi těmi co přicházejí o pracovní místa. Obecně se dá konstatovat, že programy asistovaných dobrovolných návratů jsou stále významnějším nástrojem imigrační politiky mnoha zemí. V ČR se počítá v první fázi s délkou trvání akce „Dobrovolný návrat“ 8 měsíců a předpokládá se, že ji využije až 2000 cizinců. Podmínkou je prokazatelný nedostatek finančních prostředků žadatele. Vláda ČR počítá v této fázi s náklady ve výši 60,7 milionu korun. Vraccjícím se imigrantům je takto nabízena bezplatně letenka do země původu a finanční příspěvek ve výši 500 eur.¹⁴ Státu se však tato investice vyplatí, neboť ušetří na výdajích spojených s kontrolní a represivní činností a dále minimalizuje vznik možné kriminality.

2 . VĚKOVÁ STRUKTURA ČESKÉ POPULACE

Podle prognóz Českého statistického úřadu se předpokládá stárnutí české společnosti po roce 2010 daleko rychleji než dosud. Nejrychlejší trend tohoto jevu se očekává u kategorie nad 65 let věku. Tato generace dnes tvoří jednu sedminu populace, ale do roku 2050 by již mohla tvořit celou jednu třetinu.

Struktura české populace dle věku je charakterizována populačními zářezy a populačními vzepětími, viz. Příloha č.5 a č.6. Poklesy a vzestupy porodnosti v historickém kontextu byly dány důsledky různých historických událostí jimiž Česká

¹⁴ Srov. www.ct24.cz/domaci/46456-bublan-v-ovm-dobrovolny-navrat-cizincu-je-marketingovy-tah/

republika za uplynulé století prošla. Ještě na konci devadesátých let minulého století byla situace poměrně příznivá. Ovlivněno to bylo poměrně vysokou úmrtností nejstarší české populace v sedmdesátých a osmdesátých letech. Počty důchodců se v tomto období pohybovaly v rozmezí 1,85 – 1,86 miliónu osob. První propad můžeme sledovat v nižším počtu narozených dětí v období první světové války a krátce na to druhý propad v období velké hospodářské krize třicátých let minulého století. Převážnou strukturu dnešních důchodců tvoří právě tato početně slabší populace. Dnes ovšem již vstupují do důchodového věku početné ročníky, jež se narodily po druhé světové válce. To by mohlo znamenat, že již v roce 2010 bude počet důchodců činit 2,3 miliónu a během dalších pěti let pak dokonce 2,5 miliónu osob. To bude znamenat, že důchodci v této době budou tvořit 25% celé populace. Lehké poklesy jsou zaznamenány z období kolísání na konci 50 let, a pak ještě ve druhé polovině 60. let. Tzv. „Husákovská politika“ sedmdesátých let způsobila značný nárůst nově narozených dětí. Od počátku osmdesátých let však dochází k postupnému poklesu, jež vyvrcholil v devadesátých letech totálním propadem. V tomto období klesl počet narozených dětí na minimum.¹⁵

Současné odhady Českého statistického úřadu předpokládají podle střední varianty projekce demografického vývoje počet lidí starších 65 let v roce 2030 na úrovni 22,8 % populace. V roce 2050 by pak tato kategorie obyvatel mohla činit až 31,3 % což je číselně vyjádřeno 3.000.000 osob. Přitom ještě v roce 2007 tvořily osoby starší 65 let pouze 14,6% obyvatel České republiky.¹⁶ Podle prognózy zpracované Přírodovědeckou fakultou Univerzity Karlovy bude naděje dožití při narození v roce 2050 činit pro muže 82 let a pro ženy 86,7 let. (B. Burcin a T. Kučera: Prognóza populačního vývoje České republiky na období 2003 – 2065).

2.1. HISTORICKÝ VÝVOJ V ČR

Proces stárnutí se již dlouhodobě projevuje skutečností, že se ženy i muži dožívají vyššího věku. Ženy přitom žijí v průměru déle než muži, dynamika růstu

¹⁵ Srov. Rabušic L, Česká společnost a senioři Brno 1997:11

¹⁶ Srov. www.mpsv.cz/cs/2856 30.1.09

naděje dožití mužů při narození je však větší než v případě naděje dožití při narození u žen.

Kromě ukazatele naděje dožití při narození je vývoj stárnutí populace zřejmý i při pohledu na index stáří. Ten je konstruován jako podíl seniorů ve věku 65 a více let vztažených k dětské složce populace do 14 let včetně. Od konce druhé světové války do 60. let 20. století jsou indexy stáří žen a mužů vyrovnané, do počátku 70. let vykazují růstový trend, pak dočasný trend poklesu po období baby-boomu let 70., a opět plynulý rostoucí trend, kdy index stáří žen je výrazně vyšší než index stáří mužů. Je nutné dodat, že index stáří žen byl vyšší než index stáří mužů po celé sledované období. A že při porovnání indexu žen k indexu mužů dochází od roku 1992 k pozvolnému sblížení hodnot obou indexů (výraznější dynamika stárnutí mužů nežli žen).

Od roku 1945 do roku 1964 (vždy k 31. 12.) se postupně zvyšovala procentní převaha žen v poměru indexů stáří žen a mužů (poměr indexu stáří žen k indexu stáří mužů vyjádřený v procentních bodech). Do počátku osmdesátých let hodnota poměru indexu stáří žen k indexu stáří mužů vykazovala konstantní úroveň, do roku 1992 plynule narůstala převaha žen. V roce 1992 byl index stáří žen o 72,4 procentních bodů vyšší než index stáří mužů. Tato procentní převaha se od té doby kontinuálně snižuje. K 31. 12. 2007 zaznamenala 61 %, tedy nejnižší hodnotu za celé sledované období. Index stáří žen činil 127,2 %, index stáří mužů byl podstatně nižší (78,9 %) ¹⁷.

K 31. 12. 2007 žilo v ČR více jak 10 381 000 osob. Podíl žen v populaci byl mírně nadpoloviční (ženy představovaly 51 % populace). Ve věku 65 a více let k tomuto datu žilo na území ČR 17,3 % všech žen a 11,8 % všech mužů, tedy o 5,5 procentních bodů méně. Ve věku 85 a více let žilo 1,7 % všech žen a 0,7 % všech mužů. Ve věkové skupině 65-69 let tvořil podíl žen k 31. 12. 2007 mírnou nadpoloviční většinu (55 %), ve věku 80-84 let to bylo již necelých 70 % a v nejvyšší věkové skupině 90 a více let byla již převaha žen markantní (78,6 %) ¹⁸.

Kromě vyššího indexu stáří než u mužů je v případě žen logicky vyšší i ekonomické zatížení (index ekonomické zátěže je konstruován jako podíl předproduktivních a postproduktivních složek populace, tedy do 14 let a nad 65 let věku včetně, k produktivní složce populace ve věku 15-64 let). Vlivem silnějšího zastoupení

¹⁷ Srov. Vývoj věkové struktury obyvatelstva a její tendence, CSÚ 2003:12

¹⁸ Srov. www.csu.cz/index 15.3.09

věkové kategorie 65 a více let v populaci mají ženy i vyšší ekonomické zatížení (44,6 %) než muži (36,4 %).

Pokud dojde k porovnání pouze věkových skupin 65 a více let a produktivní složky populace 15-64 let, projeví se výraznější ekonomická zátěž na straně žen – 24,9% podílu pětadesátí a víceletých žen ze všech žen oproti 16% podílu mužů. Podrobnější charakteristikou ukazující hlavní projevy stárnutí populace v ČR jsou tzv. věkové příspěvky jednotlivých věkových skupin na naději dožití při narození. Jinými slovy dochází k identifikaci věkových kategorií, jež se u žen, respektive u mužů, nejvíce a nejméně podílely svými úmrtnostními poměry ve sledovaném období na zvýšení celkové střední délky života při narození.

Ve většině věkových kategorií byly příspěvky na naději dožití při narození u mužů vyšší než u žen. Výjimkami byly dětská kategorie 1-4 roky a nejvyšší pětileté věkové kategorie od 70 let života výše. Na celkovém zlepšení úmrtnostních poměrů mužů se při porovnání let 2007 a 1990 nejvíce podílela věková kategorie 65-69 let, a to 13 procenty. V těsném závěsu pak následovaly věkové skupiny 60-64 let, 70-74 let a pak nejnižší věková kategorie do 1. roku života (v první polovině 90. let 20. století došlo k výraznému snížení už tak relativně nízké kojenecké úmrtnosti). Zmíněné věkové kategorie se v případě mužů podílely na zvýšení naděje dožití při narození téměř pětáctýřiceti procenty.

Na celkovém zlepšení úmrtnostních poměrů žen v roce 2007 se nejvíce podílela věková kategorie 70-74 let, a to z více jak 15 procent. Ženy se v roce 2007 dožívaly v průměru o více jak čtyři roky vyššího věku než v roce 1990. Na druhém místě potom figurovala věková skupina 75-79 let, na třetím 65-69 let. Čtvrtá příčka patřila – stejně jako u mužů – dětem do jednoho roku života. Zmíněné věkové skupiny se v případě žen podílely na celkovém prodloužení střední délky života žen z více jak poloviny – 54 %. Všechny věkové příspěvky (v případě žen i mužů) se v celé ČR podílely na celkovém nárůstu naděje dožití kladně. Nejmenší zlepšení úmrtnostních poměrů se u obou pohlaví projevilo v kategorii 10-14 let, kde je úmrtnost velmi nízká.¹⁹

Příspěvky k nárůstu naděje dožití mezi roky 1990-2007 viz. Příloha č.7.

Diference v poměru indexů stáří žen a mužů v letech 1945-2007 viz. Příloha č.8.

¹⁹ Srov. www.csu.cz/index 20.2.2009

2.2. PROGNOZY DALŠÍHO VÝVOJE

Jak z předcházející kapitoly vyplývá, staneme se v blízké budoucnosti nikoli svědky, ale přímo aktivními účastníky permanentního nesouladu mezi prostředky získanými výběrem sociálního pojištění a celkovou výší vyplácených důchodů. Řešení této situace přitom jsou jednoduchá, o to však bolestivější. V první řadě je to pokračující zvyšování rozhodného věku pro odchod do důchodu. Snížení vyplácených důchodů, respektive jejich nevalorizování, což v politickém kontextu, kdy voliči důchodci budou tvořit třetinu oprávněných voličů se jeví jako politická sebevražda, a samozřejmě zvýšení odvodů na sociální pojištění. Jiné způsoby získání prostředků se zřejmě promrhaly v zamlžených privatizacích, diskutabilních arbitrážích a celkově nezvládnuté transformaci ekonomiky, kdy se státní prostředky naakumulované v době socialismu do celospolečenského vlastnictví slušně řečeno projedly. Jednoznačně řečeno, již není možné se vyhnout zásadní reformě celého systému.

Senioři blízké budoucnosti kolem roku 2015 budou skupinou velmi heterogenní, kdy vedle sebe budou žít na jedné straně senioři narození v období let 1930 – 1945, jimž bude mezi sedmdesáti až osmdesáti pěti lety, a vedle nich senioři narození v období 1950 – 1955, to je tzv. „mladí staří“. A jelikož podle základní premisy sociologie věku platí, že díky rozdílným historickým podmínkám, jež jsou dány rozdílnými politickými, ekonomickými a sociálními strukturami, různé věkové kohorty stárnou různým způsobem, je zřejmé, že v dynamicky se proměňujících moderních společnostech musí být zákonitě jednotlivé kohorty seniorů od sebe poměrně značně odlišné.²⁰

Kohorta 1950 – 1955 je již dnes skupinou nebývale vzdělanou, velmi aktivní, zvyklou na individuální nezávislost, v relativně dobrém zdravotním stavu a s relativně slušnou životní úrovní. Bude navíc první generací seniorů, která bude ve velké míře počítačově gramotná, což ve světě po roce 2015 nebude nedůležitý prvek. V plné míře tak pro ni bude koncept „strukturálního zpoždění“, který do úvah o populačním stárnutí vnesli Rileyová, Kahn a Vondrová. Tito autoři totiž tvrdí, že navzdory prodlužující se naději na dožití, lepšímu zdravotnímu stavu a rozmanitějším stylům života, tedy měnícím se individuálním charakteristikám, zůstávají sociální struktury (struktury sociálního zabezpečení) ve svém vývoji opožděny. Takže svým způsobem podstatně

²⁰ Srov. Rabušic L. Stárnutí populace jako pohroma nebo sociální výzva 2002:17

redukují „struktury příležitostí“ – jimiž chápou příležitosti k dalšímu vzdělávání, zaměstnávání a sociálním aktivitám rostoucích počtů seniorů, čímž brání jejich adekvátní existenci. Je zřejmé, že politika aktivního stárnutí je velmi ambiciózním projektem. Její postupná implementace a postupné praktické naplňování má v sobě ovšem zabudován jeden zásadní předpoklad: že se podstatně změní způsob, jímž vnímáme období seniority (starého věku), že se změní chápání obsahu seniorského věku a že se promění způsob zacházení se starým věkem jak na úrovni institucionální, tak na úrovni individuální.²¹

Nynější kohorty českých důchodců vstupovaly do své ekonomicky neaktivní fáze ve srovnání s jejich západními vrstevníky s mnoha handicapem. Jedním z důsledků je nyní fakt, že jejich životní úroveň je převážně míře závislá na aktuální výši jejich starobní penze., neboť celkově je dnešní příjem českých důchodců tvořen z devadesáti procent příjmem z důchodového zabezpečení, pět procent tvoří zaměstnanecký příjem a pět procent příjem z jiných zdrojů. A tato proporce se bude měnit jen zvolna, neboť ještě nějaký čas potrvá, než se k důchodcovské penzi přidruží příjmy z dodatečného důchodového připojištění, které bylo zavedeno v roce 1995, nebo příjmy z kapitálových výnosů.²²

Evropští experti vycházejí z toho, že k tomu aby člověk mohl důstojně prožít své důchodové stáří, potřebuje mít alespoň 75 % příjmu, který měl v době své ekonomické aktivity.²³

Vláda České republiky usnesením ze dne 9. ledna 2008 č.8 přijala Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012. Strategický dokument, který stanovil cíle a opatření, která je třeba přijmout v konkrétních oblastech v kontextu demografického stárnutí a sociálních změn. Jeho hlavní rysy možno shrnout do několika odkazů:

- celoživotní přístup je třeba uplatnit nejen v oblasti zdraví, ale také vzdělávání, zaměstnatelnosti, bydlení, hmotného zabezpečení nebo sociální participace.
- za kvalitu života ve stáří a aktivní zapojení se do společnosti nesou nedílnou odpovědnost jednotlivci a společnost.

²¹ Srov. Rabušic L, Stárnutí populace jako pohroma nebo sociální výzva 2002:17

²² Srov. Rabušic L, Jsou čeští senioři chudí? Sociologický časopis 3/1998

²³ Srov. Rabušic L, Jsou čeští senioři chudí? Sociologický časopis 3/1998

- lidé musí být zdravější a spokojenější, aby byli schopni a ochotni zůstat déle v zaměstnání.

- důchodový věk by neměl stavět jedince před volbu pouze mezi dvěma možnostmi, mezi úplným odchodem z trhu práce a plným setrváním na trhu práce.

-dlouhověkost může vést ke zvýšenému riziku chudoby u osob, které se dožijí velmi vysokého věku, a to především v případě důchodových systémů, u kterých je valorizace důchodů nižší než mzdová či pouze cenová.²⁴

2.3. PROGNOZA BUDOUCÍHO VÝVOJE V ČR

Podle nejnovější projekce obyvatelstva České republiky do roku 2050 vypracované Českým statistickým úřadem bude počet osob starších 65 let intenzivně přibývat, počet dětí naopak ubývat. Podle střední varianty projekce dojde do roku 2050 k více než zdvojnásobení počtu obyvatel ve věku nad 65 let, přičemž u nejstarších osob, tj. nad 85 let, dojde dokonce k zpětinasobení jejich dosavadního počtu. U počtu dětí ve věku 0-14 let dojde k poklesu o více než jednu čtvrtinu.

Demografické stárnutí populace, které lze charakterizovat zejména růstem relativního zastoupení osob ve věku nad 65 let, mělo doposud poměrně klidný průběh a jednalo se především o takzvané stárnutí zespoda věkové pyramidy. To znamená, že se snižoval podíl osob ve věku do 15 let, zatímco osob ve vyšším věku přibývalo pouze velmi pozvolně. Podle nejnovější projekce obyvatelstva České republiky do roku 2050, kterou vypracoval Český statistický úřad závěrem roku 2003, však již za dva tři roky začne počet osob starších 65 let intenzivně přibývat, neboť se tohoto věku začnou dožívat početně silnější generace narozených po roce 1940. Na intenzitě nabere tento proces, jež bude charakteristickým rysem populačního vývoje České republiky v celé první polovině 21. století, v období 2011-2017, a to v důsledku přechodu silných poválečných ročníků přes tuto věkovou hranici. Relativní zastoupení osob nad 65 let v populaci poroste ale také díky poklesu počtu narozených.

²⁴ Srov. MPEG.cz/cs/2856 20.2.09

Prognóza vývoje složení počtu obyvatelstva dle struktury věku v ČR do roku 2050 viz. Příloha č.9

Podle střední varianty projekce Českého statistického úřadu bude počet dětí ve věku 0-14 let plynule klesat do roku 2010, mezi lety 2010 a 2015 dojde k mírnému nárůstu, po roce 2015 se však opět počet těchto osob začne snižovat. Z 1.589.766 osob ve věku 0-14 let v roce 2002 dojde do roku 2050 k poklesu na 1.173.004, tj. o 416.762. K opačnému trendu bude docházet ve vývoji budoucího počtu osob starších 65 let, jež bude mezi lety 2002 a 2050 plynule narůstat, přičemž dojde k více než zdvojnásobení tohoto počtu. Z 1.417.962 osob v roce 2002 dojde k nárůstu na 2.956.079 osob v roce 2050, tj. o 1.538.117 osob. Co se týče procentuelního zastoupení hlavních věkových skupin v populaci, dojde mezi lety 2002 a 2050 k poklesu podílu dětí ve věku 0-14 let z 15,6 % na 12,4 %, u osob starších 65 let dojde k velmi výraznému nárůstu z 13,9 % na celých 31,3 %.²⁵

Prognóza věkového nárůstu stárnutí české populace viz Příloha č. 10

2.4. PROGNOZA VÝVOJE VE SVĚTĚ

Nestárnou jen vyspělé země. Stárnutí populace se projevuje už také v rozvojových zemích, jako jsou Indie, Čína, Korea či Mexiko. Je to globální problém. V příštím desetiletí dosáhne důchodového věku generace první populační exploze z 50. let minulého století. Dá se říci, že pro všechny vlády světa tím nastává éra jiného vládnutí. V ní se budou muset vyrovnat s novými úkoly, jež před ně postaví jejich staří občané. Tyto nové úkoly je možné do značné míry ilustrovat na číslech.

Jak by tedy mohl vypadat svět v roce 2020? Ve většině vyspělých zemí se rapidně zvýší poměr osob závislých na ekonomicky aktivní části obyvatel, tzv. index závislosti. V zemích OECD činil tento poměr v průměru 25 % v roce 2000 a do roku 2020 vzroste na 35,8 %. Zatímco v USA je situace lepší (poměr činil 20,9 % v roce 2000 a stoupne na 29,1 % do roku 2020), státy EU stárnou nadprůměrně. Na konci druhé dekády v 15 starých členských zemích bude na práci ekonomicky aktivních lidí

²⁵ Srov. Národní program přípravy na stárnutí na období let 2003-2007 v ČR

závislých 44,8 % populace. Ve Francii a Itálii to bude přes 50 % a v Maďarsku dokonce 58 % obyvatel. I když závislé osoby zahrnují i děti do 15 let věku, o růst poměru závislosti se postarají hlavně penzisté. Ale i kdyby náhle vzrostla porodnost, problém se dočasně ještě prohloubí.²⁶

2.5. SROVNÁNÍ ČR A OKOLNÍHO SVĚTA

Pokud porovnáme svět s Českou republikou, tak jsme na tom hůře ve srovnání s průměrem OECD, ale nepatrně lépe ve srovnání se západní Evropou. V roce 2000 byl její index závislosti 26,5 %, do roku 2020 má stoupnout na 41,1 procenta. Zásadní problém má ČR i s dalším demografickým ukazatelem - natalitou. Poměr počtu narozených dětí na jednu ženu je u nás nejhorší v celé EU. Jestliže v období prvního baby-boomu v roce 1950 se u nás rodilo 2,8 dítěte na 1 dospělou ženu, v roce 1990 to bylo 1,87 a v roce 2000 jen 1,14 dítěte. Do roku 2004 sice porodnost mírně vzrostla na 1,4, ale bez imigrantů by počet obyvatel ČR i tak klesal. Statisticky je k zachování stabilního počtu obyvatel zapotřebí minimální index 2,1 dítěte na 1 ženu. Počet obyvatel ČR zůstal stabilní díky imigrantům, kteří navíc zvýšili natalitu na 1,49 v roce 2005. V roce 2006 došlo k pozitivní změně, kdy poprvé porodnost převýšila natalitu.²⁷

Ve světě byla porodnost v roce 1950 podobná jako u nás - v průměru 2,8 dítěte na jednu ženu. Dnes ovšem tento poměr například v Německu činí 1,4 a v Itálii jen 1,2. Populační strom se poprvé v lidské historii obrací špičkou dolů. V roce 2020 se index závislosti v západní Evropě vyšplhá nad 70 procent, v Japonsku k 97 procentům, což prakticky znamená, že každý pracující bude mít jednoho na sobě závislého občana.²⁸

Ekonomické důsledky tohoto trendu jsou zřejmé. Vznikne nedostatek pracovních sil, sníží se spotřeba a zpomalí se hospodářský růst. Státní výdaje porostou, ale příjmy se budou tenčit. Prohloubí se rozdíly mezi jednotlivými regiony a dá se očekávat i odliv kapitálu z vyspělých států do zemí s mladším obyvatelstvem. Ani imigrace zde není spolehlivým řešením.

²⁶ Srov. <http://modernirizeni.ihned.cz/c1-21109110-starnuti-populace-je-globalni-problem> 4.4.09

²⁷ Srov. www.mesec.cz/tiskove-zpravy 16.12.08

²⁸ Srov. www.mesec.cz/tiskove-zpravy 16.12.08

Podle studie OSN by do Evropské unie muselo přijít mezi roky 1995 a 2050 více než 700 milionů imigrantů, to je 12,7 milionu ročně, aby poměr lidí starších 65 let vůči osobám mezi 15 a 64 roky věku zůstal zachován na úrovni roku 1995. Je to však patnáctkrát více, než kolik imigrantů do EU skutečně v 90. letech přicházelo. Pro srovnání, jen do Německa by muselo do roku 2050 přijít 188 milionů lidí odjinud. V České republice vzroste počet osob starších 64 let do roku 2050 o 1,2 milionu (na 3,8 milionu viz.kapitola 2.3), z toho počet lidí starších 80 let se ztrojnásobí a dosáhne 900 tisíc. Přitom v roce 2005 přišlo do země legálně 30 tisíc imigrantů. Většina jich přichází ze zemí jazykově blízkých (Ukrajina, Slovensko). A také z Vietnamu - díky dřívějším úzkým politickým kontaktům a poměrně dobře rozšířené znalosti češtiny mezi Vietnamci. Anglicky hovořící imigranti se snaží dostat do anglicky hovořících cílových zemí.²⁹

2.6. AKTIVNÍ STÁŘÍ

„Člověk má vědět, co bude dělat, až nebude moci dělat to, co dělá dosud.“

FERGUSON

Jedinec, který dosáhl předepsaného kalendářního věku a vznikl mu tudíž nárok na starobní důchod, je v nelehké životní situaci. Ono to přece není jen tak z „ničeho nic“ a ze dne na den opustit všechno a začít žít jinak. Jak? Dosavadní model života se ve stáří bortí a je třeba hledat nový. Co bude dál? Stereotypie řady let práce, ten kolotoč bez zastavení, se na každém podepsal – v dobrém i zlém. Člověk je na jednu stranu už unavený, rád by zvolnil tempo, vydechl, zastavil se, na druhé straně by rád pracoval dále, protože bez práce si každodennost představit nedokáže.³⁰

Vstup do důchodu a čerpání dávek sociálního zabezpečení ještě nemusí ve všech případech znamenat konec aktivní činnosti jednotlivců. Období seniorského věku je poměrně dlouhá doba. Zvláště minulý ekonomický systém dával značné části seniorů

²⁹ Srov. Pohyb obyvatelstva v ČR, CSU 2004

³⁰ Srov. Haškovcová H, Fenomén stáří Praha 1990:128

díky tehdy poměrně nízkému věku odchodu do důchodu a velké nabídce pracovních příležitostí možnost dále se zapojovat do aktivního pracovního procesu. Koncem osmdesátých let činil podíl pracujících seniorů až 10 % z celkového podílu pracujících. Ekonomická činnost se stala obecným kritériem zdraví a svěžesti seniorů. Podstatnou změnu v tomto jevu zaznamenáváme až v devadesátých letech, kdy na základě změny společensko ekonomických podmínek docházelo k restrukturalizaci podniků a s tím související omezování pracovních příležitostí. Tento jev samozřejmě postihl především pracující důchodce. V další etapě vývoje pak byl nastolen opačný trend, tedy předčasný odchod do důchodu. Tímto způsobem byla částečně řešena i počínající nezaměstnanost, která postihuje spíše zaměstnance předdůchodového věku, kteří jsou v tomto směru značně zranitelní. Ztráta zaměstnání v pokročilém věku v mnoha případech tak byla řešena právě předčasným odchodem do důchodu.³¹

Ale i nyní se stále nachází početná skupina seniorů, která nalézá uplatnění díky své flexibilitě. Chápejme to tak, že je rychle zaměstnavatelná a i ukončování pracovního poměru je v jejich případě snazší, a pro zaměstnavatele tedy výhodnější, než u produktivní části populace. Díky čerpání dávek sociálního zabezpečení, jsou pak senioři ochotni akceptovat i nižší mzdovou nabídku než ostatní, právě díky jistotě sociální dávky v podobě starobního důchodu.

Práce, na kterou je člověk zvyklý, mu nevádí ani ve stáří. Podle odhadu demografa Rosseho pracovaly koncem minulého století dvě třetiny lidí až do posledních dnů svého života. Doslova až do smrti. A v zemích, kde převažuje zemědělská výroba, pracují dodnes. Samozřejmě nikam za touto prací nechodí, nejezdí, prostě vyjdou na dvůr, do zahrady, do polí a vykonávají svým obvyklým tempem činnost, na niž jsou zvyklí, kterou bezpečně znají a umějí. Konečně, i u nás mnoho starých žen vykonává řadu domácích prací prakticky až do posledních týdnů svého života, případně až do doby dokud trvale neonemocní.³²

Z těchto faktů je zřejmé, že samotným vstupem do starobního důchodu ještě nemusí automaticky skončit produktivní období jednotlivců. Toto se bude jistě lišit u různých profesí a sociálních skupin a samozřejmě bude do značné míry ovlivněno

³¹ Srov. Rabušic L. Česká společnost a senioři Brno 1997:93.

³² Srov. Wolf J. Umění žít a stárnout, Nakladatelství Svoboda, Praha 1982:45

profesním zaměřením daného jedince, individuálním zdravotním stavem a samozřejmě také způsobem života.

3. SOUČASNÝ PENZIJNÍ SYSTÉM

„Člověk přichází na svět se zaťatými pěstmi, jako by pravil: celý svět je můj. Odchází z něho s nataženými dlaněmi, jako by říkal: Podívejte se, nic si s sebou neberu!“

TALMUD

Současný penzijní systém České republiky je koncipován jako systém dvojpilířový. Prvním pilířem je povinné základní důchodové pojištění, dávkově definované a průběžně financované. Jako druhý pilíř je označováno penzijní připojištění se státním příspěvkem. Připojištění, jež je podporováno státním příspěvkem, případně příspěvkem zaměstnavatele, jež si jej následně může zahrnout do daňového odpisu. Jako třetí, nepsaný pilíř, je pak označováno spoření formou produktů komerčních pojišťoven, zejména životního pojištění. Stát tuto formu spoření motivuje daňově zvýhodněnými odpisy pro jeho účastníky a samozřejmě k třetímu pilíři patří i individuální spoření jednotlivců.

Otázkám financování důchodového systému je ve všech zemích věnována zcela mimořádná pozornost. Rizika budoucích demografických změn se snaží vyspělé státy řešit diverzifikací důchodového zabezpečení. Ve sledovaných zemích se setkáváme s určitou variantou tzv. třípilířového systému. První pilíř je založený na mezigenerační solidaritě a financován průběžným způsobem. Za druhý pilíř je většinou považováno převážně zaměstnavatelské pojištění, financované fondově, za třetí se považují soukromé aktivity občanů. Úloha prvního a druhého pilíře se v jednotlivých zemích značně odlišuje (např. podíl II. Pilíře se pohybuje od 5% v Itálii ke 40% v Nizozemsku), ale pozorujeme zvyšující se význam tohoto II. Pilíře.³³

³³ Srov. Krebs V a kolektiv, Sociální politika 2002:159

Návrh na zavedení zaměstnaneckých fondů se však v České republice setkal se smíšenou reakcí. Zástupci odborů a zaměstnavatelů návrh obecně podporovali, ale finanční dohled a účastníci z odvětví penzijních fondů byli buď neutrální nebo proti. Mnozí účastníci z odvětví zpochybnili potřebu zavést nový typ penzijního fondu a uvedli, že by dávali přednost zavedení povinného druhého pilíře, který by působil v rámci dosavadní struktury. Zmíněný návrh zákona parlament na podzim roku 2001 zamítl.³⁴

Fungování sociálního státu bylo založeno na předpokladu téměř plné zaměstnanosti. Tento předpoklad platil přibližně do počátku 70. let 20.století. Poté začala prakticky ve všech vyspělých zemích různým tempem narůstat nezaměstnanost a vztah mezi hospodářským růstem a mírou nezaměstnanosti se stává stále volnější. Ekonomiky dokáží vyrábět stále více se stále menšími počty zaměstnaných lidí.³⁵

3.1. POVINNÉ ZÁKLADNÍ DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ

První, základní a také nejvýznamnější pilíř je povinné sociální pojištění. Je univerzální a zabezpečuje všechny ekonomicky aktivní osoby. Právní úprava je jednotná pro všechny pojištěnce, neexistují speciální odvětvová schémata apod. Pouze v oblasti organizačního a administrativního zabezpečení platí určité odchylky pro tzv. silové resorty (např. vojáci, policisté, celníci, hasiči). Důchod ze základního důchodového pojištění pobírá více než 99% obyvatel ve věku vyšším, než je věková hranice pro nárok na starobní důchod. Základním hmotně-právním předpisem, který upravuje nároky na důchody ze základního důchodového pojištění, způsob stanovení výše důchodů a podmínky pro jejich výplatu, je zákon č.155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů účinný od 1. ledna 1996.³⁶

Tento základní pilíř umožňuje průběžné financování penzijního systému z příspěvků získaných formou sociálního pojištění. Toto je složeno ze tří částí: pojistné

³⁴ Srov. Krebs V a kolektiv, Sociální politika, 2002:188

³⁵ Srov. Kellner J, Sociální stát krize a hledání východisek, 2007:1

³⁶ Srov. www.mpsv.cz/cs/3 22.2.09

na nemocenské pojištění, pojistné na důchodové pojištění (zabezpečuje výplatu starobních důchodů) a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Poprvé jej založil německý kancléř Bismarck v roce 1889. Do té doby nic takového neexistovalo.

Jeho základem je, že pracující ve svém produktivním věku přispívá do fondu sociálního pojištění (samozřejmě i zaměstnavatel), a z takto získaných prostředků poté stát vyplácí lidem v důchodovém věku penzi. Celý systém je tedy založen na principu : nejdřív přispívám a teprve poté dostávám. Nedostatkem tohoto systému je nutnost početné skupiny pracujících a přispívajících občanů k méně početné skupině seniorů odkázaných na platby z tohoto systému. Dnešní trend však spěje k zhoršování poměrů mezi plátcí sociálního pojištění a jejich adresáty. Toto je způsobeno změnou životního stylu (méně četné potomstvo) a dále prodlužující se délkou života. Nesmíme však zapomínat, že ten kdo přispěl, je plně oprávněn očekávat svoji dříve vloženou investici.

Postupně se tento systém založený na občanské solidaritě rozšířil do všech evropských zemí a největšího rozmachu se dočkal v poválečných letech až do konce minulého století. Úplně původně byl koncipován jako jistota pouze pro státní zaměstnance, a teprve později došlo na rozšíření i na ostatní profese. Revoluční byl v odklonu sociální péče od tradičních institucí jako je rodina, sousedé, charitativní a církevní organizace. Přesunul zodpovědnost z občana na stát.

Vedle Bismarckova modelu, kdy výše důchodu je přímo závislá na zaplaceném pojistném tak, že je stanovena určitým procentem (obvykle odvozeným od doby pojištění z průměrného výdělku určeného za poměrně dlouhé období, existuje ještě Beveridgeův (flat-rate) systém. U tohoto modelu je výše důchodu určena jednotnou částkou, a to buď pro všechny trvale žijící osoby určitého věku (Nizozemsko) anebo závislou na době pojištění (Velká Británie). V tomto systému nemohou vznikat rozdíly mezi důchody z různých období a výše důchodů bývá pravidelně upravována podle růstu cen. Jako třetí model je možná kombinace Bismarckova modelu a Beveridgeova systému, označovaného jako dvousložková konstrukce. V tomto případě jde o kombinaci zvyšování důchodu o pevné částky a o procento je možná jak pro nově přiznané důchody, tak i pro vyplácené důchody. Čtvrtým modelem je pojistný systém se stanoveným minimem. Jde o modifikaci Bismarckova systému, který umožňuje přiznat

při získání stanovené doby pojištění minimální důchod bez ohledu na výši zaplaceného pojistného. Systém umožňuje zvyšovat vyplácené důchody procentní sazbou a současně nejméně o určenou minimální částku.³⁷

Důchodový systém zavedený u nás v roce 1957 se nejvíce přibližoval poslednímu čtvrtému typu. Úpravy po roce 1993 tento přístup zásadně změnily. Byla zavedena dvousložková konstrukce, v rámci níž byla rychleji valorizována pevná složka. To vedlo ke zmírnění diferenciací důchodů v povinném průběžném pojištění a systém se tak přiblížil (v souladu s představami o úloze jednotlivých pilířů v důchodovém systému) spíše k anglosaskému systému státního sociálního a zabezpečení. Od roku 1998 provedené úpravy spíše inklinují opět k Bismarckovu pojetí.³⁸

3.2. PENZIJNÍ PŘIPOJIŠTĚNÍ SE STÁTNÍM PŘÍSPĚVKEM

Jak již bylo v předcházejí kapitole předesláno, zhoršující se trend poměrů mezi plátcí sociálního pojištění a jeho adresáty si vynutil vznik individuálního spoření na důchod. Základním cílem důchodového pojištění je zvýšení životního standardu v seniorském věku. Po dosažení stanovené věkové hranice bude oprávněné osobě vyplácena naspořená částka, a to buď ve formě pravidelného důchodu nebo v podobě jednorázového vyplacení naspořené částky. Charakteristickým znakem je dobrovolnost a především nutnost dlouhodobosti spoření, aby i při relativně nízkých částkách došlo k naspoření velkého objemu prostředků.

Účast každého občana na penzijním připojištění je dobrovolná a zakládá se smluvně. Účastníkem může být každá fyzická osoba, pokud je starší 18 let a má trvalý pobyt na území České republiky. Účastník penzijního připojištění může také připojištění vypovědět. Zákon o penzijním připojištění nestanoví žádné výpovědní důvody, jsou stanoveny pouze pro penzijní fond.

³⁷ Srov. Krebs V a kolektiv, Sociální politika, 2002:147

³⁸ Srov. Krebs V a kolektiv, Sociální politika, 2002:148

Právní úprava penzijního připojištění je obsažena v zákoně č. 42/1994 Sb. o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů. Základním důvodem pro zavedení penzijního připojištění se státním příspěvkem je rostoucí přesvědčení, že v budoucnu nebude možné všechny nároky uspokojovat ze státního rozpočtu v důsledku rostoucího počtu důchodců a rostoucí průměrné délky života.³⁹

Pro vyšší zainteresovanost účastníků je tato forma pojištění podporována státem, jak již z názvu zákona napovídá a to jednak formou státního příspěvku až do výše 120,- Kč při úložce 500,- Kč. Na základě zákona o penzijním připojištění č. 170/1999 novelizující zákon z roku 1994 se zvyšuje maximální měsíční příspěvek státu až do výše 150,- Kč při úložce 500,- Kč. Částky převyšující roční příspěvek účastníka nad 6.000 Kč až do výše 18.000 dále zvýhodňuje odpisem ze základu daně dle příslušného daňového pásma účastníka. Je tedy možné kromě maximálního měsíčního příspěvku státu ve výši 150,- Kč k 500,- Kč naspořené částky odečíst i měsíční částku 1.000,- Kč (12.000,- Kč ročně) z daňového základu. Tedy zvýhodnění až do měsíční částky 1.500,- Kč. Kromě výše uvedeného může zaměstnavatel přispívat na účet penzijního připojištění svých zaměstnanců. Tento příspěvek je uznatelný jako daňový náklad a to až do výše 3% vyměřovacího základu pro pojistné na sociální zabezpečení.

Podrobnější přehled měsíčních státních příspěvků zobrazuje tabulka viz. Příloha č.11
Výše částky jež je možné takto naspořit je uvedena na příkladu vstupního věku účastníka 20 let a délky spoření 40 let, při měsíční úložce 1.500,- , příspěvku zaměstnavatele 500,- Kč a ročního úročení 3% viz.Příloha č.12

³⁹ Srov. www.epravo.cz/top/clanky/duchodove-pojisteni-ii-penzijni-pripojisteni-se-statnim-prispevkem-21777.html

3.3. INDIVIDUÁLNÍ SPOŘENÍ

„Člověk není ke stáru moudřejší, je jen opatrnější“

ERNEST HEMINGWEY

Individuální spoření je třetím pilířem důchodového systému. Jak již z jeho názvu vypovídá, jedná se o zcela soukromou záležitost. Na rozdíl od dvou předešlých není nijak podporováno státem a není ani zákonem upraveno vyjma životních pojištění kde si mohou účastníci odečíst svoje vklady do 12.000,- Kč ročně z daňového základu. Povinného sociálního pojištění a dobrovolného penzijního připojištění tvořící dva hlavní pilíře. Z dalších forem, krom výše již zmíněných životních a spořicíh úrazových pojištění, je do této kategorie možno zařadit ještě další možné investice. Patří sem investice do kapitálových podílových fondů, investice do cenných papírů a to jak do akcií tak státních dluhopisů. A zde opět můžeme mluvit o cenných papírech v české měně, ale i cenných papírech v jiných měnách, mezi nejznámější řadíme dolarové investice, ale výjimkou nemusí být ani investování do Japonských akcií a dluhopisů. Možnost se dnes nabízí i do vložení prostředků do nemovitostí. Zde mluvíme o vyřešení vlastního bydlení, ale především pak nemovitosti ve formě bytů a domů určených k pronájmu, nebo jen spekulativně nakoupených za účelem růstu ceny. Poslední rok však ukázal, že právě tyto investice v současné době zažívají krizi. Přesto však v horizontu desetiletí nelze předpokládat ztrátovost takto vložených prostředků. Právě naopak možno označit současné dění na kapitálových a realitních trzích za velice vhodnou příležitost investovat zde svoje vlastní zdroje.

3.4. NOVÉ ZDROJE STÁTNÍCH PŘÍJMŮ

Přestože a za předpokladu, existuje-li individuální plán tvorby úspor jednotlivce, je potřeba vytvořit nové zdroje příjmů státu, potažmo celé české společnosti. Tyto zdroje, pokud se je podaří zrealizovat, mohou v budoucnosti pokrývat sociálně ekonomické výkyvy k zajištění důstojného stáří obyvatel. Otázkou, na kterou je třeba najít v co nejkratší možné době odpověď, je nejen samotná forma, kde tyto zdroje

hledat, ale i samotné zajištění současné stávající životní úrovně obyvatel bez nutnosti státních škrtů.

Vůči zmiňovaným důsledkům stárnutí populace musejí vlády včas najít obranu. Deloitte (Název Deloitte označuje švýcarské sdružení „Verein“ Deloitte Touche Tohmatsu) ve své studii navrhuje čtyři strategie: ⁴⁰

A) Modernizace daňového systému. Mělo by ubývat daňových úlev. V současnosti je mnohem více zdaněno hmotné zboží než služby, avšak v budoucnu se budou služby konzumovat mnohem více než dnes. Tento trend je ještě silnější u starších osob, které obvykle nakupují méně zboží, ale více služeb. Aby se zmírnila současná vysoká závislost příjmů veřejných rozpočtů na prodeji hmotného zboží, který klesal, měla by se přesunout i daňová zátěž stejným směrem.

V České republice zatím fiskální opatření vlády nejsou hrozbou stárnutí populace ovlivněna. Vládě jde hlavně o zpomalení rychlého zadlužování státu. Problém stárnutí je zúžen na snahu vyhnout se dramatickému deficitu státního penzijního systému. Vláda však k žádnému rozhodnutí ohledně fiskální a důchodové reformy nedospěla. V současné době vláda připravuje návrh rovné daně z příjmu, patrná (bez konkrétních vládních výstupů) je tendence k přesunu daňové zátěže od přímých daní k nepřímým a připravuje se návrh na zvýšení DPH. Jediným konkrétním opatřením je tak zatím jen zvyšování obrátové daně na tabák, benzin a alkohol. V důchodové reformě se uvažovalo o zřízení třípilířového systému, kdy by část penzí vyplácel stát, část by šla z povinného vlastního spoření občanů v produktivním věku a třetí pilíř by tvořilo dobrovolné penzijní připojištění se státním příspěvkem. To v ČR funguje již od roku 1994, částky uložené účastníky připojištění jsou však velice malé v poměru ke státem vypláceným důchodům.

B) Zvýšení průměrného věku odchodu do důchodu. Tímto krokem by bylo možné zpomalit pokles státních daňových příjmů. Prodloužení věku odchodu do důchodu koresponduje s prodlužováním průměrného věku dožití. Důležité ale je, aby se odchod do důchodu oddaloval rychleji, než průměrný věk. Člověk, který odešel do důchodu v 64 letech v roce 2005, stráví na penzi stejnou část života, jako ten, který půjde do důchodu v 68 letech v roce 2050. Prodloužení průměrného věku výhody pozdějšího

⁴⁰ Srov. www.deloitte.com/dtt/press_release/0,1014,cid%253D151365,00.html

odchodu do penze snižuje. V minulosti počet roků na penzi tvořil mnohem menší část z celkového života dospělého, než je tomu dnes.

Některé státy se návrhy pozdějších odchodů do penze vážně zabývají. Velká Británie například navrhuje prodloužit důchodový věk během příštích 40 let postupně až na 68 roků. Německo se připravuje na odchod lidí do důchodu v 67 letech. I v USA by se od roku 2015 mělo odcházet do důchodu v 67 letech. V České republice se uvažuje o postupném prodlužování odchodu do důchodu o 2 měsíce pro muže a o 4 měsíce pro ženy každým rokem, takže v roce 2050 by muži odcházeli do penze v 68 a ženy v 67 letech.

C) Zpoplatnění veřejných služeb, jako je parkování, připojení k internetu, a řada dalších. Deloitte odhaduje, že příjmy veřejných rozpočtů z poplatků za služby by se měly v USA vyrovnat během několika příštích let příjmům z daní. Zpoplatnění služeb má ovšem ještě další výhody. Především se zabrání jejich nadužívání. Služby budou využívat skutečně jen ti, kteří je potřebují, a jen ti za ně budou platit. Tuto funkci splní i poplatky symbolické, například za recept od lékaře. Další výhodou je vysoká přizpůsobivost poplatků. Ty lze změnit velmi jednoduše na základě poptávky nebo sezóny, na rozdíl např. od daní, jejichž změny vyžadují zdlouhavé legislativní procesy. A samozřejmě se uhradí náklady se službami spojené.

D) Užší spolupráce veřejného a soukromého sektoru při poskytování služeb. Potenciál této spolupráce se zvyšuje díky několika skutečnostem. Lidé narození v 50. letech vykazují vyšší míru filantropie, než jejich rodiče a prarodiče. Mezigenerační transfery bohatství mj. prostřednictvím různých neziskových sociálních organizací, dosáhnou v letech 1990 až 2044 hodnoty 41 bilionů dolarů (v cenách roku 1998). Typickým příkladem takového transferu je nedávné založení nadace Billa Gatese a Warrena Buffetta. Na charitu, podle dalšího odhadu, budou v první dekádě tohoto století vynaloženy až 3 biliony dolarů, téměř dvojnásobek toho, co v předcházejícím desetiletí. Významné jsou též možnosti vytváření nových pracovních příležitostí v sociálních službách a příležitostí k práci dobrovolníků z řad stárnoucí populace. V USA se dobrovolné činnosti v současné době věnuje 25 až 30 % osob důchodového věku, v EU je to 10 %, ale například v Nizozemsku je to rovněž čtvrtina důchodců.

Samotné udržení výše důchodů například ještě neznamená udržení kvality života a zvýšení životní úrovně penzistů. Stejnou péči, jakou vlády věnují získávání příjmů z nových zdrojů, musejí věnovat službám, za které tyto příjmy utratí.

Sociální a zdravotní služby poskytované starým lidem se přesunou ze specializovaných zařízení do jejich domovů. Umožní to nové rozdělování veřejných výdajů na tyto účely např. neziskovým organizacím, ale také moderní technologie, se kterými dnešní důchodci budou zacházet důvěrněji, než jejich rodiče, a budoucí důchodci ještě důvěrněji, než dnešní šedesátníci.

Bude například zapotřebí řešit bydlení pro staré lidi tak, aby služby a běžné obchody měli v dosahu pěší chůze. Řízení auta i využívání hromadné dopravy je pro staré lidi obtížné. Přesto jim i cestování lze usnadnit, například lépe viditelným dopravním značením, výraznějšími čarami na silnicích, nebo zvláštním režimem dopravy ve večerních a nočních hodinách, kdy nehodovost starších řidičů prudce stoupá. Tyto jevy ale musejí vlády sledovat, vyhodnocovat a zabývat se cíleně jejich řešením.

S tím, jak populace stárne, by vlády měly pečlivě zvážit všechny dopady do ekonomiky, zejména do zdrojů, a pečlivě zvažovat strukturu služeb, které svým občanům budou z veřejných prostředků poskytovat. V některých zemích se například sníží potřeba služeb ve vzdělávání mládeže, ale zvýší se potřeba zdravotní péče a sociálních služeb. V některých oblastech nebudou nutné velké plochy na parkování aut, ale bude zapotřebí zvýšit bezpečnost chodců. Vlády se musejí naučit uspokojovat potřeby jiného druhu klientů.

Studie Deloitte připomíná, že občané jsou klienty státu, ale také jsou důležitými voliči politické reprezentace. Posledních prezidentských voleb v USA se například zúčastnilo 72 % voličů starších 55 let, zatímco účast mezi mladými ve věku 18 až 24 let dosahovala sotva 47 procent. Podobně ve Velké Británii se starší lidé účastnili parlamentních voleb ze 70 %, když celostátní průměr činil 50 procent.

V České republice nejsou rozdíly ve volební účasti ve skupinách obyvatel podle věku nijak výrazné. Podle průzkumu CVVM před loňskými parlamentními volbami byla účast ve volbách mezi voliči ve věku nad 60 let 62,6 procenta a téměř se nelišila od

účasti lidí mezi 30. a 59. rokem věku. Proto by měl stát postupovat zhruba v následujících krocích:

- Určit si zákaznické segmenty: kdo jsou jeho klienti nyní a jak se jejich struktura změní do budoucna?
- Co tyto skupiny obyvatel potřebují, jaká řešení vyhledávají a jaká preferují?
- Jakým způsobem služby poskytovat - tak, aby to pro klienty bylo přijatelné a pohodlné a pro stát zároveň úsporné?

Tyto otázky bude třeba v předstihu řešit i na mikroúrovni. Pro podniky a organizace to bude mj. znamenat zásadní změnu personální politiky. Zvýšení hranice pro odchod do důchodu a nedostatek mladších kvalifikovaných pracovníků vyvolá nutnost zaměstnávat i mnohem starší lidi než dosud. Pro management to bude znamenat naučit se řídit starší zaměstnance.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

Pro úvod do praktické části je uveden jako příklad možného způsobu zajištění se na stáří životní příběh muže, který se narodil v Čechách, ale většinu svého produktivního života strávil v Kanadě a do České republiky se vrátil až ve svých 55 letech.

Pan Aleš je 63 letý muž, žijící se svoji životní partnerkou v Praze, v rodinném domku. Přestože již splňuje věkovou hranici pro odchod do zaslouženého odpočinku důchodové dávky nepobírá, ale ani nepracuje. Důvodem je skutečnost, že pan Aleš si musí na svůj důchod vyplácený Kanadskou vládou ještě necelé dva roky počkat. Ano, pan Aleš odešel ve svých 24 letech z České republiky a přes Rakousko odešel do Ameriky. Posléze se usadil v Kanadě. Zde strávil podstatnou část svého produktivního života.

Přes počáteční neúspěchy, kdy měl i tři zaměstnání současně a svůj pracovní den končil v pozdních nočních hodinách jako barman, se především díky své tvrdé a cílevědomé práci postupně propracoval až do společnosti zabývající se tehdy výrobou a především prodejem strojů na výrobu VHS nosičů, videokazet. Svě práci věnoval vždy maximum možného a v této firmě se vypracoval až na prodejce těchto strojů. Díky svému obchodnímu talentu se nakonec osamostatnil a později prodej těchto strojů pro výrobu VHS zprostředkoval na světových trzích jako samostatný prodejce. Povedlo se mu to, na co ostatní pracují celý život. Ve svých 45 letech mohl opustit svoji profesi a odejít do předčasného důchodu. Samozřejmě ne takového jaký známe z českých poměrů, ale takového, že již nemusel pracovat a žil z prostředků ze své dřívější práce. Samozřejmě se o svoje prostředky musel řádně starat a velice rozumně je investovat.

A že to nebylo vždy snadné svědčí i jeho cesta kolem světa, jejíž část prožil v Argentině v období argentinského státního bankrotu. Dnes již na tyto chvíle vzpomíná s úsměvem. Žil tehdy v jednom argentinském hotelu, který nemohl opustit, ne proto, že by neměl na zaplacení, ale proto, že nebylo možno pro pád místní měny stanovit cenu za ubytování, kterou by zaplatil. Na co však nevzpomíná s úsměvem, byly ztracené

investice právě do argentinských státních dluhopisů. Ale jak pan Aleš říká, „...musíš umět vzít ztrátu a jít dál...“

Nutno podotknout, že ne vše bylo vždy ideální. Jeho životní partnerkou je sice Češka, ale s ní se poznal až po mnoha letech v Kanadě. Pan Aleš také nemá děti a tak svoji lásku rozdělil mezi svou ženu a věrného psiho přítele. Dnes už má na svého chlupatého miláčka jen památku v podobě obojku na vodítku pověšený ve vinném sklípku. Psi přítel provázal pana Aleše až do své poslední chvíle. Proto také pan Aleš hodlá prostředky, které jednou po jeho smrti zůstanou, samozřejmě za předpokladu, že by přežil svoji ženu, odkázat dobročinné organizaci pečující o opuštěné pejsky.

Nutno však podotknout, že pan Aleš, vede velmi skromný život. Jak říká, užil jsem si, okusil jsem všeho a teď toužím v klidu prožít zbytek života. Bohužel jeho příběh nemá zcela idylický konec. Jeho životní partnerka v loňském roce utrpěla cévní mozkovou příhodu a díky lhostejnému přístupu lékařů, kteří neučinily všechny nezbytné úkony v takové situaci nutné, se bude muset z následky této nemoci již navždy vyrovnávat. Pan Aleš tehdy prožil velmi těžké životní období svého života, kdy mu další síly dodávala jen jeho zodpovědnost a morální povinnost vůči své životní družce.

4. EMPIRICKÉ ŠETŘENÍ

Jak bylo v úvodu této práce řečeno, otázky spíše přibývají než ubývají. Z teoretické části by jistě bylo možno vyvodit více otázek, ale tato práce si neklade za cíl odpovědět na vše, toto snad ani v jedné práci není možné. Empirické šetření se tedy zaměří pouze na otázky úzce spolu související. Jejich podstatou je zjistit aktuální stav povědomí vzorku populace české společnosti o jejich budoucím životě ve stáří a především odhalit, jak dalece jsou na toto životní období připraveny. Snahou bude potvrdit nebo vyvrátit stanovené hypotézy formulované v dalších kapitolách.

4.1. CÍLE EMPIRICKÉHO ŠETŘENÍ

Cílem praktické části je tedy odpověď na otázku, zda je současná populace, především pak generace narozená v době normalizačního procesu let sedmdesátých, běžně označovaná jako „Husákovy děti“, schopna zvládnout po stránce ekonomické svůj budoucí odchod na zasloužený odpočinek, tedy do důchodu po té, kdy dovrší stanovený věk a splní kritérium odpracovaných let.

Ne náhodou vyvolává tato doba u těchto lidí stále nostalgické vzpomínky. Asi každý z nás, kdo používá elektronickou komunikaci obdrží čas od času e-mail s přílohou obsahující fotografie výrobků a produktů let, kdy se běžně na všechny dnes samozřejmé věci stály dlouhé fronty. Tyto vzpomínky ale nejsou způsobeny, jak bývá zvykem vzpomínkami na mládí, ale především na „sociální jistoty.“ Toto období se sice vyznačovalo jistou formou nesvobody, ale jak známo v paměti lidí zůstává především vždy to dobré.

A tato doba se na rozdíl od té dnešní vyznačovala jistotou pracovního uplatnění a s tím spojené jistoty pravidelného příjmu, garantované zdravotnické péče v té době na světové úrovni, dostupnosti bezplatného vzdělání a především umělé udržované rovnosti mezi pracujícími občany. Tato doba neznala rozevírání pomyslných mzdových nůžek a každému zajišťovala přiměřenou úroveň nejen finanční jistoty ve stáří. Stručně shrnuto stát na sebe v té době plně převzal odpovědnost za veškeré dění věcí veřejných, ale i osobní odpovědnost svých občanů.

4.2. HYPOTÉZY ŠETŘENÍ

Smyslem praktické části je tedy odpověď na otázku zvládnutí odchodu do důchodového věku po stránce ekonomické současnou generací třicátníků a čtyřicátníků. Tato je rozpracována do čtyř hypotéz:

H.1. Dnešní generace tzv. „Husákových dětí“ je připravena převzít odpovědnost za své ekonomické zajištění ve stáří a to vzhledem k politicko-ekonomickým změnám ve společnosti.

H.2. Tato generace je schopna vzhledem k omezenému časovému horizontu, který jí zbývá do důchodového věku vytvořit dostatečně odpovídající finanční zdroje, které by jí umožnily udržet si adekvátní životní standart.

H.3. Tato generace je ochotna při převzetí odpovědnosti za svou životní úroveň ve stáří, jít do rizika na kapitálových trzích než se zabývat pouze konzervativním způsobem investování do produktů se státními garancemi.

H.4. Pro tuto generaci je skutečnost, že se jednou dožije důchodového věku stále ještě vysněným cílem a nikoli traumatem.

4.3. METODY SBĚRU DAT

Pro zodpovězení stanovených hypotéz bylo použito dotazníkové metody. Respondenti měli odpovídat na otázky týkající se připravenosti současné početné generace, která se narodila v období tzv: „normalizace“ nebo také „normalizačního procesu“ let sedmdesátých a osmdesátých minulého století.

K vytvoření odpovědí na tyto hypotézy bylo použito dotazníkové metody. Dotazník je metodou určenou k získání dat od více osob současně - pak hovoříme o anketě. Dotazník obsahuje soubor otázek různého typu a osoba, která jej vyplňuje

většinou volí jen jednu z několika předtištěných odpovědí na každou otázku (položku). Dotazníky obsahují různé druhy otázek, jimiž zjišťujeme jak tzv. tvrdá data (např. osobní údaje, věk, pohlaví, povolání, vzdělání atd.), tak i tzv. měkká data (např. názory, postoje zkušenosti, osobnostní vlastnosti atd.). Otázky používané v dotaznících mohou být uzavřené, otevřené a škálové. Sestavování dotazníku patří mezi náročné činnosti, které vyžadují jak vědomosti, tak i určité zkušenosti.⁴¹

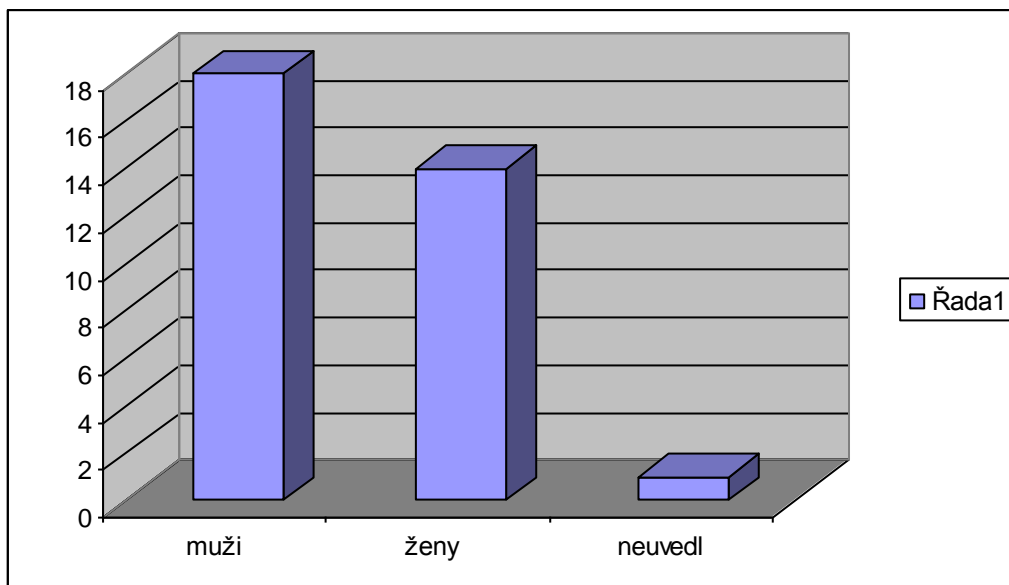
Tato metoda byla v praxi uplatněna na vzorku české společnosti ve věku 30 až 50 let. Tento vzorek je z větší části zastoupen zaměstnanci státu a samospráv. Tato kategorie obyvatel totiž má tvořit v každé společnosti střední vrstvu, o jejíž existenci však v současných českých podmínkách spíše pochybujeme. Tato společenská vrstva by neměla řešit existenční problémy, ale ani by neměla vykazovat příliš vysoké příjmy. Měla by mít tedy odpovídající vypovídací hodnotu. Respondenti jsou zčásti zaměstnáni v Praze, ale ve většině případů zde nebydlí. Další jsou pak z oblasti Vysočiny a několik respondentů z okolí Brna.

⁴¹ Srov. Vízdal F. *Techniky poznávání osobnosti*, IMS Brno 2005:35

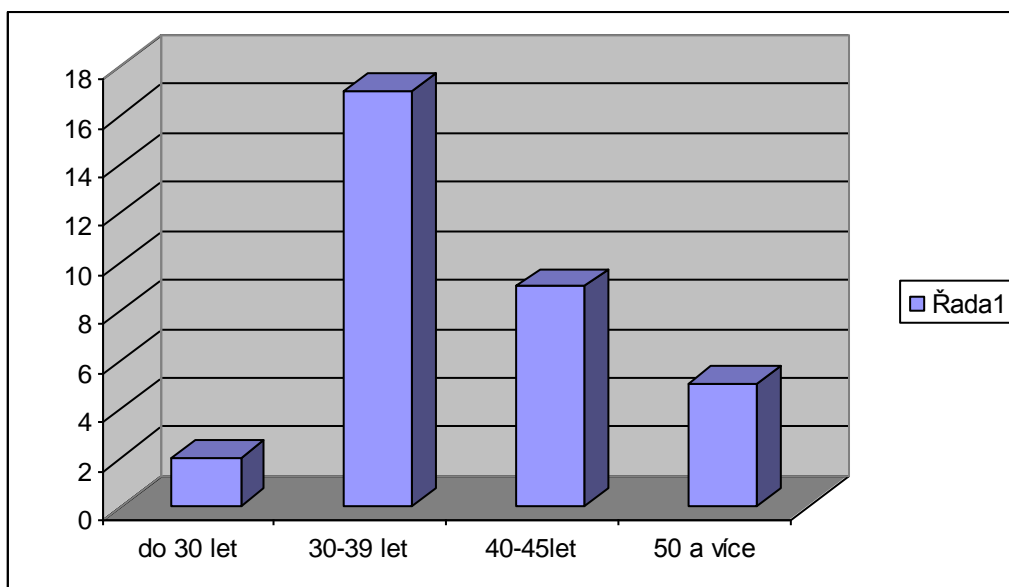
4.4. DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Na otázky podložené jednotlivými hypotézami odpovídalo celkem 33 respondentů z toho :

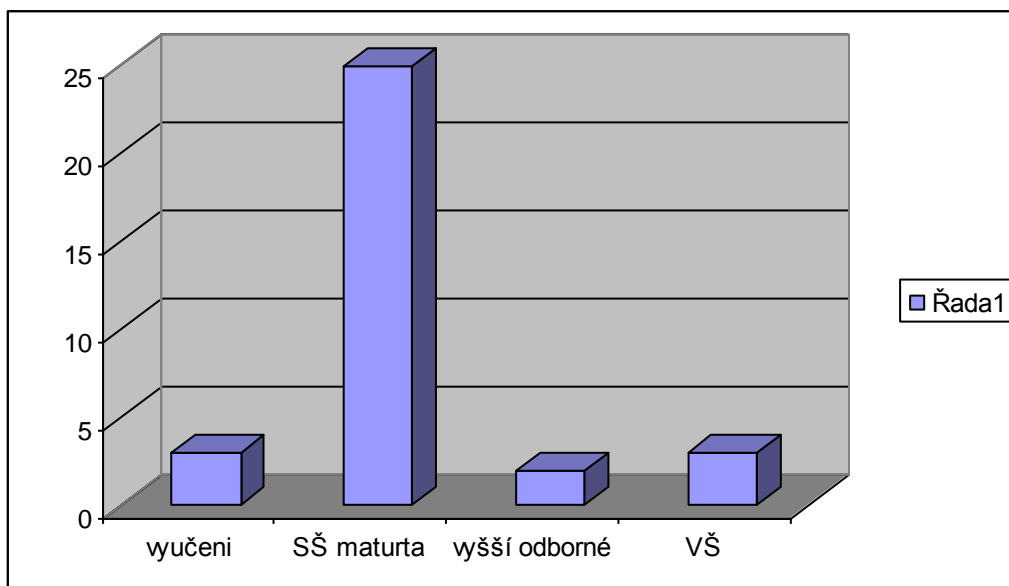
A) 18 respondentů bylo mužů a 14 žen, jeden respondent neuvedl pohlaví.

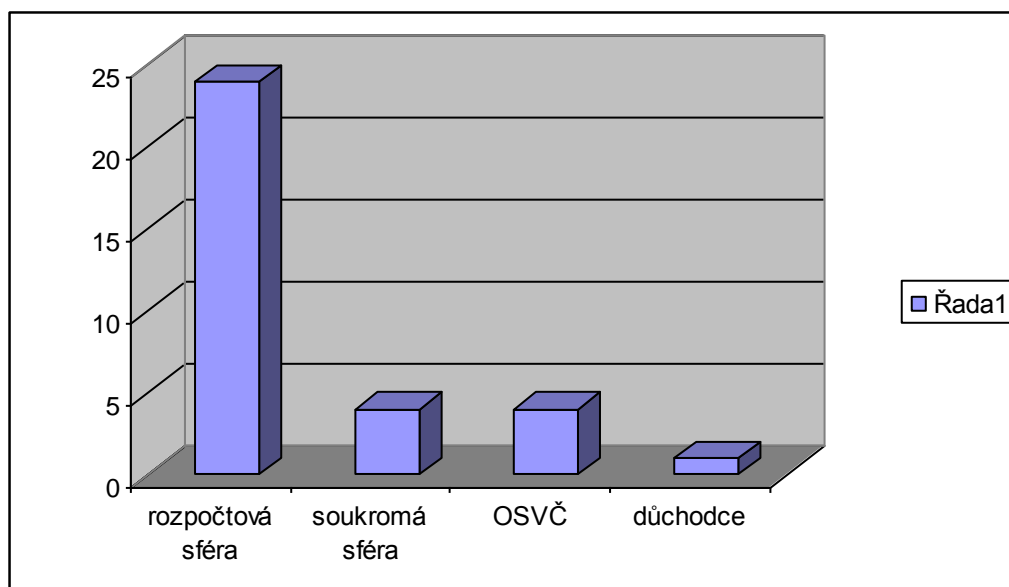
B) Ve věku do 30 let byli 2 respondenti, ve věku 30 – 39 let bylo 17 dotazovaných , 9 jich uvedlo, že jsou ve věku 40-49 let a 5 náleží k věkové skupině 50 a více let.

C) Z nejvýše dosaženého vzdělání uvedli 3 respondenti výuční list, 25 dotázaných má středoškolské vzdělání s maturitou, 2 respondenti mají vyšší odborné vzdělání a 3 mají vysokoškolské vzdělání.

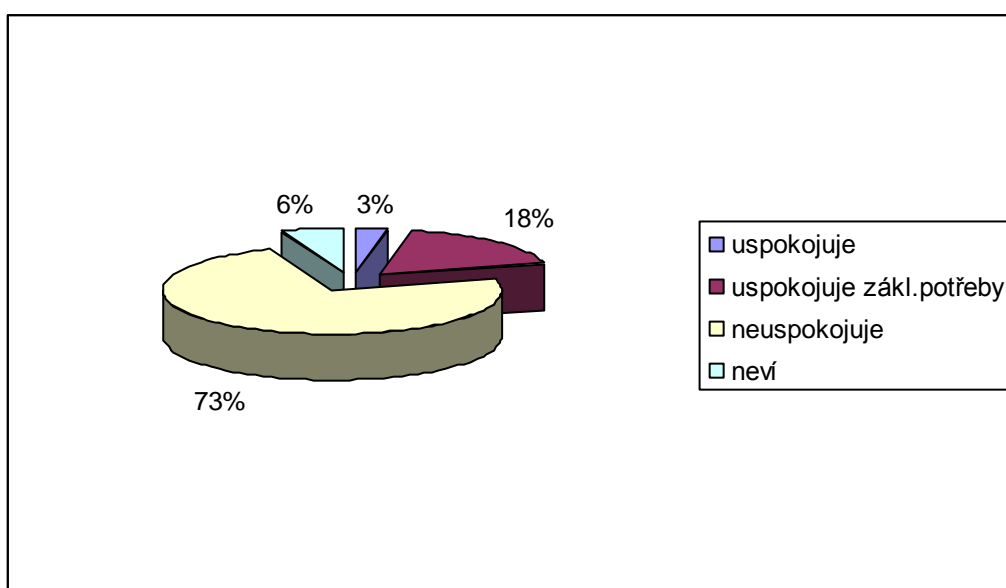
D) Jako zdroj svého příjmu uvedlo 24 respondentů zaměstnání v rozpočtové sféře, 4 jsou zaměstnanci v soukromé sféře, 4 osoby jsou samostatně výdělečně činné a 1 respondent byl již důchodce.

Otázka číslo 1 :

Důchod vyplácený z fondu sociálního pojištění životní potřeby důchodců:

- a) uspokojuje
- b) uspokojuje pouze základní potřeby
- c) neuspokojuje, je nutné mít vlastní úspory
- d) nevím

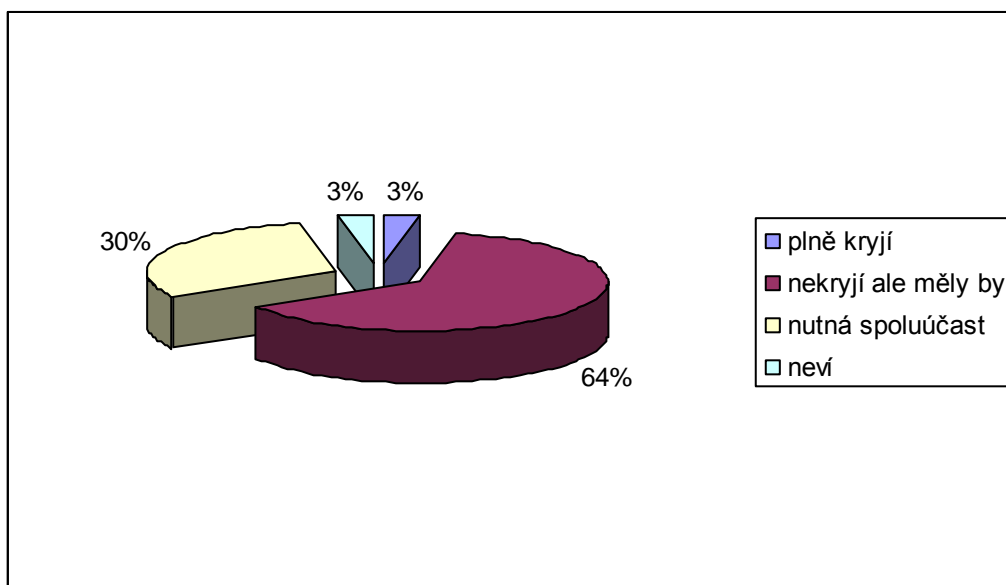

Na otázku číslo jedna jednoznačně nejvíce a to 24 respondentů, což je 73%, odpovědělo, že důchod vyplácený z fondů sociálního pojištění životní potřeby důchodců neuspokojuje. Pouze 6 respondentů, což je 18% si myslí, že uspokojuje pouze základní potřeby. Je tedy zřejmé, že současná populace si uvědomuje nutnost nespolehat se jen na základní důchod vyplácený státem. Dva respondenti odpověděli, že nevím a jeden, že důchod životní potřeby uspokojuje. Tyto dvě skupiny dohromady představují 9%.

Otázka číslo 2 :

Finanční prostředky ze zdravotního pojištění potřebnou zdravotní péči pro osoby v důchodovém věku:

- a) plně kryjí
- b) nekryjí ale měly by být
- c) nestačí, je nutná i spoluúčast pacientů
- d) nevím, a nezajímá mě to

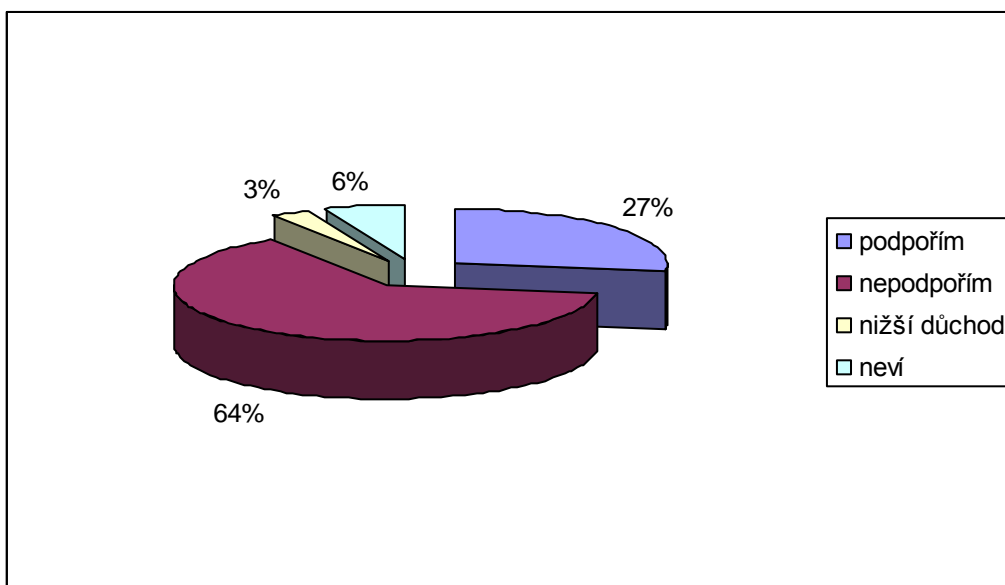

Na otázku číslo dvě odpovědělo celkem 31 respondentů, což je 64%, ve smyslu, že současné prostředky vynakládané zdravotními pojišťovnami nepokrývají zdravotní péči potřebnou pro osoby v důchodovém věku a 10 respondentů, což představuje 30% předpokládá nutnou spoluúčast pacientů. Lidé si uvědomují, že jestliže chtějí využívat nejmodernější lékařské postupy a nejnovější léky nemohou se spolehnout pouze na zdravotní pojištění. Pouze jeden respondent, což představuje 3% si myslí, že prostředky ze zdravotního pojištění péči plně kryjí a jeden respondent odpověděl, že neví.

Otázka číslo 3 :

Bude-li pro zachování současného poměru kolem 42% mezi průměrným důchodem a průměrným platem třeba zvýšit odvody do sociálního pojištění:

- a) toto podpořím
- b) nepodpořím, je třeba hledat jiné způsoby
- c) ne, důchody budou tedy nižší
- d) je mi to jedno, mě se to netýká.

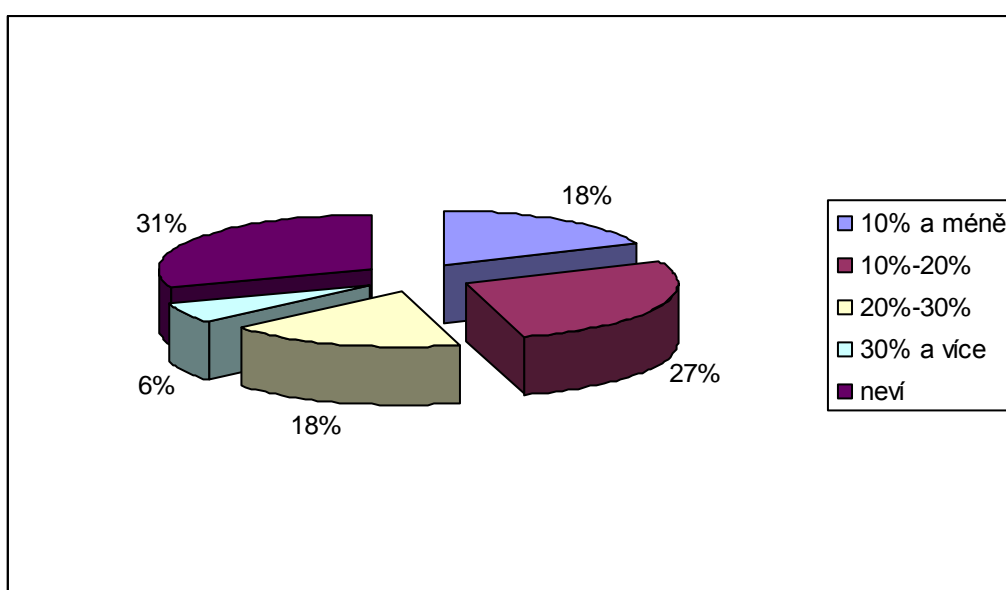
Na tuto otázku odpovědělo 21 respondentů, což představuje 64%, že nepodpoří zvyšování daňové zátěže ve formě sociálních odvodů. Východisko vidí v nutnosti hledat jiné zdroje. Je to zřejmá výzva pro politické představitele tohoto státu. Ti sice slibují vždy před velkou privatizací přesun získaných prostředků do startu penzijní reformy, leč skutečnost nic takového zatím neprokázala.

Pouze 9 respondentů, tedy 27% je ochotno ukrojit ze svých příjmů a podílet se na budoucnosti zvýšením sociálního pojištění. Tento údaj můžeme hodnotit jednoznačně pozitivně. Názor 30% podílu populace není zanedbatelný. Stejně jako v jiných otázkách i zde se našel jeden respondent ochoten připustit snížení důchodů a dva respondenti odpověděli, že neví, jich se to netýká (?).

Otázka číslo 4 :

Kolik procent ze svého příjmu by měl člověk v produktivním věku spořit pro dobu kdy již nebude výdělečně činný:

- a) 10% nebo i méně
- b) 10% -20%
- c) 20% - 30%
- d) více jak 30%
- e) nemám představu

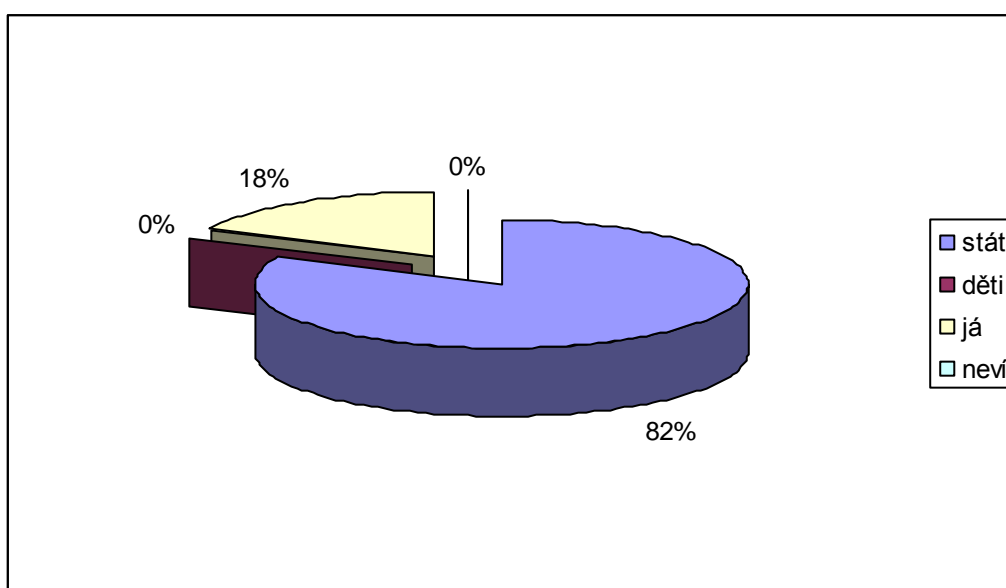

Tato otázka se od ostatních liší výraznou vyrovnaností odpovědí. Dá se zcela reálně předpokládat, že odráží jejich skutečné finanční možnosti. Jako velmi pozitivní je možno hodnotit odpověď 9 respondentů představujících 27%, nutnost spořit v rozmezí 10-20%. Poněkud zarážející je ale nejvyšší podíl odpovědí a to u 10 respondentů představujících 31%, skutečnost, že nemají představu. 6 respondentů, tedy 18% si myslí, že stačí spořit 10% i méně ze svého příjmu. Stejný počet respondentů tedy opět 6 se vyjádřil, že je naopak třeba spořit v rozmezí mezi 20-30%. Tyto dvě skupiny zřejmě při svých odpovědích vycházely z možností svých příjmů. Pouze dva respondenti představující 6% volilo variantu 30% a více.

Otázka číslo 5 :

Odpovědnost za životní úroveň důchodců zajistí především:

- a) stát formou důchodů a zdravotního pojištění
- b) děti svých rodičů
- c) každý se musí umět postarat sám o sebe
- d) nevím

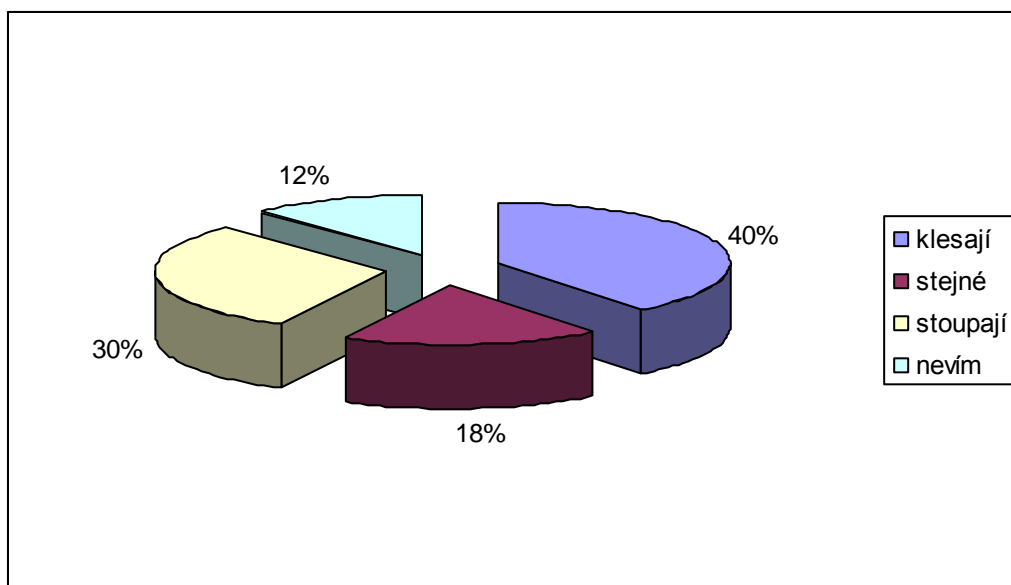
Pátá otázka dopadla jednoznačně a plně odráží naučenou realitu let normalizace, za všechno odpovídá stát. 27 respondentů, tedy celých 82% veškerou odpovědnost ukládá státu. Pouze 6 respondentů, tj. 18% připouští vlastní zodpovědnost. I když je toto číslo relativně malé, je povzbudivé a musíme doufat, že se postupně bude zvyšovat.

Kupodivu nikdo neodpověděl nevím. Stejně tak i nikdo nespolehá na svoje děti. To 100% potvrzuje odklon od tradiční společnosti, kdy naopak rodiče spoléhali na svoje potomky. Tímto je i potvrzen fakt neochoty plodit děti, jako vliv snižující se porodnosti. Otázkou zůstává, jestli je možné tento trend zvrátit, neboť to vypovídá o celkovém přístupu dnešní společnosti k rodině. Rodina je ale v každé společnosti jejím základem.

Otázka číslo 6 :

Životní náklady se stoupajícím věkem:

- a) klesají, člověk žije skromněji
- b) zůstávají stejné jak v produktivním věku, tak i v neproduktivním věku
- c) stoupají se zvyšující se životní úrovní a kvalitnější zdravotní péči, která není hrazená z pojištění
- d) nevím

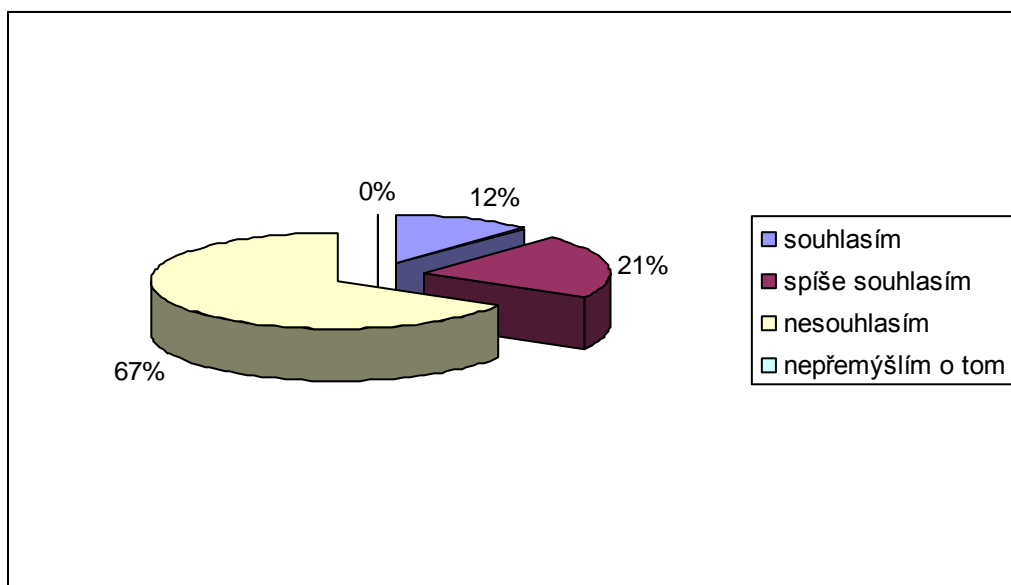

U otázky číslo šest jsou odpovědi respondentů v podstatě protichůdné. Přesto 40% respondentů, tedy nejvíce a to 13 si myslí, že životní náklady s věkem klesají. Ale naopak 30% respondentů, tedy o něco méně, konkrétně 10, si myslí pravý opak a to, že životní náklady stoupají. Necelá pětina, 18% respondentů, tedy 6 si myslí, že se životní náklady nemění a že zůstávají stejné. Nevím odpověděli 4 respondenti, tedy 12%.

Otázka číslo 7:

„Člověk v produktivním věku si má především užívat, na stáří je času dost“. S tímto tvrzením:

- a) souhlasím
- b) spíše souhlasím
- c) nesouhlasím, člověk musí myslet i do budoucna
- d) nepřemýšlím o tom

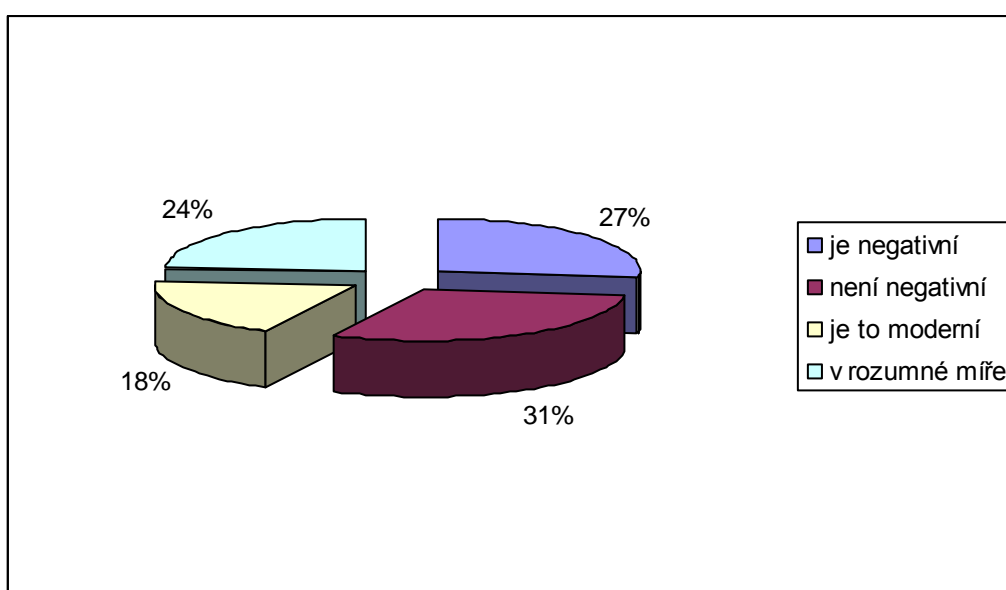

U otázky 7 jsou odpovědi opět jednoznačné. Celé dvě třetiny, 67%, tedy 22 respondentů odpovědělo, že nesouhlasí s tím, aby si člověk v produktivním věku užíval života bez starostí o budoucnost. 4 respondenti, tedy nejméně a to 12% jednoznačně souhlasí aby si užíval a 7 respondentů, tedy 21% souhlasí jen částečně. I přesto součet těchto dvou skupin je dohromady jen třetina z celkového počtu dotázaných. Nenašel se nikdo, kdo by o tom nepřemýšlel. V této otázce se tedy odráží osobní zodpovědnost jedinců, což je pro další vývoj velmi důležité.

Otázka číslo 8 :

Zadlužování domácností (nepočítaje hypotéky na bydlení a nutné spotřebiče lednička, pračka a sporák) je negativní jev:

- a) ano, je to negativní, člověk se nemá zadlužovat, na vše si musí nejdříve vydělat
- b) není negativní, pokud celkové výdaje na splátky nepřekročí 10% příjmu,
- c) ne, je to důkazem současného moderního stylu života
- d) pokud krátkodobé dluhy nepřekročí míru úspor je to v pořádku

U otázky osm jsou odpovědi opět poměrně vyrovnané. Přesto 10 respondentů představující 31% a tedy nejvíce nepovažuje zadlužování domácností za negativní jev. Zatímco 9 respondentů což je 27%, naopak projevy zadlužování za negativní jev považuje. Jen 8 respondentů, tedy 24% si myslí, že zadlužování je přípustné pouze v rozumné míře. 18% a tedy 6 respondentů toto považuje za projev moderního stylu života. Pokud tedy sečteme nejvíce a nejméně početnou skupinu, tedy respondenty, kteří zadlužování považují za moderní a ne negativní zjistíme, že celá polovina nevidí v zadlužování domácností problém. Na rozdíl od předcházející otázky zde naopak existuje riziko jisté míry osobní nezodpovědnosti, což pro budoucí vývoj může skýtat určitá rizika.

Otázka číslo 9 :

Preferujete uložení finančních prostředků na stáří v:

- a) penzijních fondch
- b) akciích
- c) státních dluhopisech
- d) podílových fondch
- e) bance na běžném účtu
- f) vlastních investicích (nemovitost)
- g) životních a jiných pojištěních

Odpovědi na tuto otázku není možné vyjádřit jednoduchým grafem jako u ostatních otázek. Proto je použita následující tabulka:

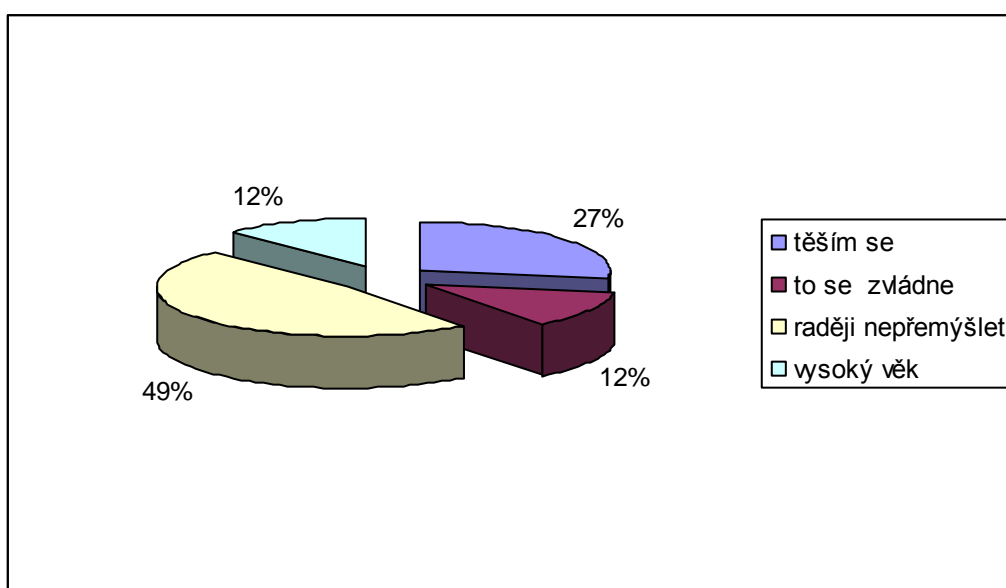
Finanční produkt	Má důvěru	nevěří
Penzijní fondy	24	9
Akcie	3	30
Státní dluhopisy	6	27
Podílové fondy	6	27
Účet v bance	17	16
Vlastní investice	18	15
Životní a jiná pojištění	21	12

Jak tedy vyplývá z jednoduché tabulky, nejvíce věří respondenti penzijním fondům, životním a jiným pojištěním, dále vlastním investicím (nemovitosti a jiné) a v neposlední řadě účtu v bance. Naopak vůbec nemají důvěru k akciím, dále podílovým fondům a stejně tak státním dluhopisům. Tento výsledek však není žádným překvapením a plně odráží realitu české společnosti. Překvapením snad jen mohou být podílové fondy, neboť těm je věnována značná reklama ze strany bank a patří mezi nejvíce nabízené produkty bankovních domů. Tato reklama však současnou populaci zřejmě neoslovila.

Otázka číslo 10 :

Co si myslíte o svém důchodovém věku:

- a) těším se na důchod, konečně budu mít čas na sebe a své koníčky
- b) zvládl (a) jsem jiné věci, zvládnou i toto
- c) raději o tom nepřemýšlím
- d) chci se dožít velmi vysokého věku

Poslední otázka skončila jednoznačně, bohužel ne příliš optimisticky. Celá polovina respondentů, 49% raději o svém budoucím důchodovém věku nepřemýšlí. Z toho je možné si vyvodit jen jediné a to obavy z toho co jednou přijde. Optimistické by jistě bylo se na důchod těšit, ale takto odpovědělo pouze 27% respondentů, tedy devět. 12% respondentů odpovědělo, že se to zvládne, stejně tak 12%, což jsou 4 respondenti, by se chtělo dožít vysokého věku. Zde si dovoluje autor poznamenat, že tito 4 respondenti si zřejmě plně neuvědomují, že vysoký věk v případě závažného onemocnění, zdravotních a jiných problémů může být velmi deprimujícím. A za zmínku stojí i fakt, že velmi staří lidé trpí často opuštěností a samotou, přestože jim jinak zdraví slouží, neboť jejich vrstevníci již nežijí.

Na závěr dotazníku byly položeny dvě jednoduché otázky, na které měli respondenti odpovědět pravdivě nebo raději vůbec:

Otázkou spoření na důchod se zabývám od svých let Spořím od let

Na poslední dvě otázky, které zcela závisely na vůli respondentů odpovědět, odpověděli respondenti takto :

- 24 respondentů odpovědělo, že se otázkou spoření zabývají a již spoří ale 9 respondentů odmítlo na tuto otázku odpovědět

Princip této otázky spočíval v tom, že měla ukázat jaká je skutečná a opravdu pravdivá realita. Jako u každého dotazníku se totiž musí počítat se statistickou chybou způsobenou snahou ukázat svůj názor v poněkud lepším světle než je skutečnost. To že 9 respondentů představujících přibližně 30 % daného vzorku populace neodpovědělo, může znamenat, že se otázkou své budoucnosti spíše nezajímá, což není příliš dobré znamení. Zase ale nutno konstatovat, že výsledek není žádným překvapením.

4.5. ZÁVĚR PROVEDENÉHO VÝZKUMU

Tato část tedy potvrdí nebo vyvrátí dané hypotézy:

H.1. Dnešní generace tzv. „Husákových dětí“ je připravena převzít odpovědnost za své ekonomické zajištění ve stáří a to vzhledem k politicko-ekonomickým změnám ve společnosti.

73% respondentů si myslí že současná výše vyplácených důchodů životní potřeby důchodců neuspokojuje, 64% respondentů je přesvědčeno, že prostředky ze zdravotního pojištění potřebnou zdravotní péči nekryjí, i přesto se plných 82% respondentů spoléhá především na zajištění ve stáří ze strany státu. Z těchto výsledků vyplývá, že se výše uvedená hypotéza H.1 nebyla potvrzena. Současná generace Husákových dětí není připravena převzít za svoje stáří odpovědnost. Sice si jednoznačně uvědomuje, že státní prostředky nestačí, ale přesto se spoléhá výhradně na státní důchodový systém.

H.2. Tato generace je schopna vzhledem k omezenému časovému horizontu, který jí zbývá do důchodového věku vytvořit dostatečně odpovídající finanční zdroje, které by jí umožnily udržet si adekvátní životní standart.

Tato hypotéza se taktéž nepotvrdila, neboť celých 31% respondentů nemá představu kolik je třeba spořit finančních prostředků a pouze 12% respondentů by spořilo více jak 20% příjmů. Pouze dva respondenti pak více jak 30% svých příjmů. Pokles životních nákladů předpokládá 40% dotázaných. Z tohoto je nutno vyvodit, že spíše respondenti spoléhají na snížení životních nákladů, než na potřebu vytvořit co nejvyšší rezervy.

H.3. Tato generace je ochotna při převzetí odpovědnosti za svou životní úroveň ve staří jít do rizika na kapitálových trzích, než se zabývat pouze konzervativním způsobem investování do produktů se státními garancemi.

Zde se jasně profiluje konzervativnost české společnosti, kdy věří produktům se státními příspěvky, ať již ve formě penzijních, či životních pojištění (daňové odpisy), případně vlastním investicím (nemovitostem), ale vůbec nevěří akciím, podílovým fondům a státním dluhopisům. Česká společnost není ochotna jít do kapitálového rizika.

Přítom riziko dluhové pasti plně připouští jen 27% dotázaných a celých 49% zadlužování nepovažuje za negativní a dokonce někteří souhlasí s tvrzením, že se jedná o moderní způsob života. Přítom právě krize hypoték spustila současnou celosvětovou krizi ekonomik. I třetí hypotéza se tedy nepotvrdila. Budoucí český důchodce je konzervativní a do rizika nepůjde.

H.4. Pro tuto generaci je skutečnost, že se jednou dožije důchodového věku, stále ještě vysněným cílem a nikoli traumatem.

Ani poslední hypotéza se nepotvrdila. Celých 49 % respondentů raději o svém stáří nepřemýšlí a jen 27% se na něj těší. 67% dotázaných nesouhlasí s tím jen si užívat a nemyslet na stáří. Lidé si naštěstí tuto skutečnost uvědomují.

Závěr empirického šetření je tedy následující. Generace Husákových dětí není připravena převzít zodpovědnost za svoje stáří a spoléhá se na státní zajištění. Tato generace není schopna vytvořit odpovídající finanční zdroje a spoléhá se na nižší výdaje ve stáří. Není ochotna jít do kapitálového rizika, a ve svém investování je konzervativní. V zadlužování domácností však v podstatě problém nevidí. Důchodový věk již na rozdíl od svých rodičů není jejich vysněným cílem, naopak v nich vzbuzuje, a zřejmě oprávněně, obavy. Generace „Husákových dětí“ není připravena k převzetí plné odpovědnosti za svoje vlastní stáří, tudíž se mimo jiné zde nabízí možnosti pro osvětovou a vzdělávací činnost sociálních pedagogů a nejen současná, mnohdy nedostatečná, motivace daňového či jiného ekonomického zvýhodnění.

ZÁVĚR

V době kdy byla zpracovávána tato bakalářská práce na téma: „Stárneme v novém tisíciletí“ se česká společnost stále ještě rozhodovala a rozhoduje o dalších směrech ekonomického financování důchodového systému České republiky. Snahou bylo v této práci vyjádřit politické, sociologické, demografické a ekonomické aspekty daného jevu a také některé názory skupin obyvatel.

Práce je pojata jak z hlediska demografického, ekonomického a historického, kdy je poukázáno na vývoj a strukturu obyvatelstva v české společnosti. Následně se hlouběji rozvíjí teorie tzv. Husákových dětí s tím, že tato generace byla sledována až v samém závěru práce. V neposlední řadě a za použití uvedených pramenů, studií ČSÚ a zdrojů MPSV jsou stanoveny možnosti a prognózy dalšího možného vývoje u nás s přihlédnutím i na studie evropských komisí. Autor se pokusil stanovit hranice možné únosnosti stárnutí populace na ekonomiku české společnosti s přihlédnutím na dosavadní poznatky z této problematiky ministerstva financí a ministerstva práce a sociálních věcí. Budoucímu čtenáři nabízí jako alternativu i pohled na možnost, respektive nutnost vlastního podílu na sebefinancování budoucího neodvratitelného stáří.

V současné společnosti stále přežívají trendy z let minulých, let kdy stát na sebe bral veškerou zodpovědnost počínaje vzděláním, zdravotnickou péčí, pracovního zařazení a uplatnění, až po zajištění na stáří. Vzhledem ke změně společensko ekonomických podmínek po „revolučním“ roce 1989 však nastal ve společnosti zásadní obrat v myšlení a přístupu k těmto otázkám. Stát se snaží centrální kompetence přenášet na jednotlivé subjekty, a to počínaje přenášením pravomocí výkonu státní správy na nižší územně správní celky, tedy na obce a kraje, ale i odpovědnost za svůj život na jednotlivé občany.

Práce se pokouší hledat odpověď na otázku, zda-li, a jak je toto přenesení odpovědnosti na jednotlivé občany, konkrétně Husákovými dětmi vnímáno, jakým způsobem je k němu přistupováno a v neposlední řadě jak je i dalece přijímáno jednotlivými občany této společnosti. Touto otázkou se zabývá právě anonymní

dotazník, jehož nástin je rozpracován v praktické části této práce. Odpovědi jsou pak vyjádřeny ve čtyřech již zmíněných hypotézách.

Prakticky si autor této práce vědomosti a poznatky nabyté studiem oboru sociální pedagogika mohl fakticky vyzkoušet na uvedeném životním příběhu, zahajující praktickou část bakalářské práce, pana Aleše. Tedy v období tzv. „životní zátěžové situace,“ po těžké zdravotní potíži spočívající v mozkové mrtvici jeho milované osoby a zřejmě jediné životní opory. A životní opora, ta je pro člověka snad důležitější než všechno ostatní. Vzhledem k tomu, že i autor v té době prožíval svoji vlastní zátěžovou situaci spočívající v rozchodu se svojí manželkou, bylo to to, co je osudově vzájemně sblížovalo a čím si vzájemně dodávali dalších sil a energie pro další bytí. Pomoc nespočívá v této fázi v ekonomickém hledisku, ale především v hledisku lidském. Důležité je v takovýchto chvílích nebýt sám, mít si s kým popovídat o stávajícím problému – i toto autorovi poskytlo cenný zdroj informací použitých nejen v této práci.

Drobným empirickým šetřením se více méně potvrdila všeobecně přijímaná teze (zřejmě i díky vlivu předchozího ekonomického systému), že se o seniory má postarat stát. V tomto směru je nutné přistoupit nejen k legislativním krokům, ale i osvětovým činnostem a pedagogickým krokům. V tomto směru lze vidět i využití této práce.

Problematika stárnutí je tedy i výzvou pro absolventy studia sociální pedagogiky, a to právě díky změně struktury obyvatelstva. Dnes se společnost již neorientuje na výstavbu školek, škol a dětských hřišť, ale začíná pomalu zjišťovat nedostatek kapacit pro lidi staré, a především osamělé. Lidi, kteří ale také patří k této společnosti, přestože již ve svém pokročilém věku nepracují a tedy kromě možnosti předávat svoje zkušenosti mladším generacím, nemají zřejmě pro tuto společnost větší přínos. Oni si však již svůj podíl na práci pro společnost odvedli a teď oprávněně očekávají i zasloužený podíl na zisku. A toto je velké dilema pro stávající společnost mladých lidí, kteří poněkud zapomínají na morálku a etiku v honbě za co největšími výdělkami a hmotnými statky.

RESUMÉ:

Bakalářská práce: „Stárneme v novém tisíciletí“ je rozdělena standartně do dvou částí, a to části teoretické a praktické. Teoretická část je uvedena úvodem do problematiky stárnutí, a stárnutí populací, jako společenského jevu s přihlédnutím ke změnám v jeho charakteru typických především pro posledních 50 let. Postupně se dozvíme co to je stárnutí a co se rozumíme pojmem stárnutí populací. Další kapitoly pak blíže rozebírají vlivy působící na stárnutí populací jako sociologického jevu. Kapitoly v části druhé popisují konkrétní stav stárnoucí české společnosti, s přihlédnutím k historickému vývoji a možnostem do budoucna. Nechybí ani srovnání se světem. Ve třetí části teoretického bloku je charakterizován penzijní systém v ČR a blíže jsou popsány jeho jednotlivé složky. Teoretická část končí studií společnosti Deloitte popisující možná východiska ze současného stavu.

Praktická část začíná krátkým životním příběhem pana Aleše. Dále jsou stanoveny cíle prováděného výzkumu, charakteristika použité metody a především část zabývající se samotným empirickým šetřením. Následuje závěr hodnotící uvedené empirické šetření. Práce končí závěrem shrnující celou bakalářskou práci a seznamem použité literatury a dalších zdrojů použitých v této práci. Za praktickou část je zařazeno několik příloh pro lepší ilustraci a pochopení probírané problematiky stárnutí a ekonomických vlivů zde působících.

ANOTACE

Předmětem bakalářské práce „Stárneme v novém tisíciletí“ je snaha upozornit na nesoulad mezi možnostmi státního financování důchodových dávek a dramatického nárůstu počtu důchodců v několika dalších desetiletích. Na rozdíl od dřívějších generací důchodců, kteří zažili světové války, přidělové systémy padesátých let a byli zvyklí na nižší životní standart, tzv. generace „Husákových dětí“ již vyrůstala a svůj produktivní věk prožila za technologického boomu. Nedá se tedy zcela vyloučit, že bude mít zřejmě vážné ekonomické problémy, pokud se na svůj zasloužený odpočinek řádně nepřipraví.

ANOTATION

Thesis of the bachelor studies work "Aging in a new millenia" is a need to show discrepancy between the possibilities of financing future Social security payments and dramatic growth of number of seniors in coming decades. In difference to past generations living throug the World wars, allocation system of fifties and who were used to košer standard of living, so called "Husak"s childern" generation grew up and spend its productive age in technological boom. We can not exclude the possibility that it will have serious economical problems if it does not plan and prepare for its gainfull retirement.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Stárnutí; stárnutí populací; sociální jistoty; demografický proces; spoření; penzijní systém

KEYWORDS :

fadeaway; fadeaway population; social certainty; demographic process; savings, pensionable systém.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ:

HAŠKOVCOVÁ H.: Fenomén stáří, Panorama, Praha 1990

ISBN 80-7038-158-2

HAYFLICK L. : Jak a proč stárneme, Knižní klub 1997

ISBN 80-7176-536-8

KUBÍČKOVÁ M.: Stáří jako životní šance, Onyx Praha 1995,

ISBN 80-85228-07-6

KREBS Vojtěch a kolektiv: Sociální politika, ASPI Publishing, s.r.o., Praha 2002

ISBN 80-86395-33-2

RABUŠIC L. : Česká společnost stárne, Masarykova univerzita BRNO, Brno 1995,

ISBN 80-210-1729-5

RABUŠIC L. : Česká společnost a senioři, Masarykova univerzita BRNO, Brno 1997,

ISBN 80-210-1155-6

RABUŠIC L.: Kde ty všechny děti jsou, Sociologické nakladatelství, Praha 2001

ISBN 80-86429-01-6

WOLF Josef, Umění žít a stárnout, Svoboda, Praha 1982

ISBN 73/509-21-8,5

Národní program přípravy na stárnutí na období let 2003-2007 v ČR, MPSV-2005

ISBN 80-86878-13-9

Pohyb obyvatelstva v ČR, CSU 2004

ISBN 80-250-089-40

Populační vývoj České republiky 2001-2006, demo Art, Praha 2007

ISBN 978-8086561-77-6

Vývoj věkové struktury obyvatelstva a její tendence, CSÚ 2003

ISBN 80-250-0053-2

VÍZDAL F. Techniky poznávání osobnosti, IMS Brno 2005

KELLNER Jan, Sociální stát krize a hledání východisek, text k přednášce ze čtvrtka
11.října 2007 BKC

Rabušic L. : Jsou čeští senioři chudí? Sociologický časopis 3/1998

Ostatní zdroje: www.mpsv.cz.

www.csu.cz

www.mvcr.cz

www.deloitte.com/dtt/press_release/0,1014,cid%253D151365,00.html

http://www.vupsv.cz/Starnuti_populace.pdf Rabušic L. Stárnutí populace jako pohroma nebo sociální výzva 2002

www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=34

[www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/5200395454/\\$File/1137-08-](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/5200395454/$File/1137-08-01.pdf)

[01.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/5200395454/$File/1137-08-01.pdf) 20.2.09

www.defenceandstrategy.eu/filemanager/files/file.php?file=6418

www.epravo.cz/top/clanky/duchodove-pojisteni-ii-penzijni-pripojisteni-se-statnim-prispevkem-21777.html

SEZNAM PŘÍLOH :

Příloha č.1

Desatero rad pro harmonické stárnutí podle Miluše KUBÍČKOVÉ

Příloha č.2.

Délka života vybraných živočišných druhů

(vletech, není-li uvedeno jinak)

Příloha č.3

Počet živě narozených dětí na 1000 obyvatel

Příloha č.4

Klesající počty ročně zemřelých

Příloha č.5

Složení obyvatelstva podle věku, pohlaví a rodinného stavu (bilance k 31.12.2006)

Příloha č.6

Složení obyvatelstva podle věku, pohlaví a rodinného stavu (sčítání 1.3.2001)

Příloha č.7

Příspěvky k nárůstu naděje dožití mezi roky 1990-2007

Příloha č.8

Diferencev poměru indexů stáří žen a mužů v letech 1945-2007

Příloha č.9

Budoucí vývoj složení obyvatelstva podle hlavních věkových skupin, ČR, 2002-2050

Příloha č.10

Budoucí vývoj složení obyvatelstva nad 65 let podle vybraných věkových skupin,, ČR
2002 – 2050

Příloha č.11

Výše měsíčních státních příspěvků dle výše úložky:

Příloha č.12

Příklad penzijního spoření při úložce 1.500,- Kč měsíčně a příspěvku zaměstnavatele
500,- Kč:

PŘÍLOHY:

Příloha č.1

Desatero rad pro harmonické stárnutí podle Miluše KUBÍČKOVÉ ¹:

I. O svou osobnostní schránku, která je celkem tělesné, duševní a duchovní složky, pečujeme jako o nejvzácnější dar, který nám byl propůjčen, a proto stále obnovujeme pocit úcty k němu, odpovědnosti a vděčnosti.

II. Protože podmínkou péče o naši schránku je láskyplný postoj k životu, obnovujeme stále své pozitivní myšlení akladné motivace, jako předpoklady všech dalších kroků v péči o tělo.

III. Protože základním prostředkem naší komunikace se světem je pohyb, pečujeme především o svou páteř jako osu života, oporu našeho těla i východisko plynulé chůze. Nechť prožitek vzpřímenosti se stane projevem i zdrojem naší lidské důstojnosti.

IV. Dbejme také o končetiny, neboť zabezpečují naši komunikaci se sférami světa formou dávání a přijímání, přibližování se a oddalování; pečujeme proto o své ruce jako o nástroj práce, tvořivosti, vůle i poznávání a vztahování se k světu; pečujeme také o své nohy jako o základnu těla, zdroj naší stability, jistoty a pohyblivosti. Nechť jsou nám naše nohy dobrým prostředníkem v komunikaci se Zemí

V. Pohyb všech částí těla uvádějme v soulad s rytmem srdce a především dechu, který je také prostředníkem kontaktu se světem, a to vnitřním i vnějším. Poznáváme zákonitosti dýchání, jež je nositelem vnitřní rytmické pohyblivosti naší bytosti i spojkou se všemi sférami světa.

VI. Věnujme pozornost svému svalstvu, jejich rytmickému stahování a uvolňování a předcházíme jejich předčasnou ochabování, zkracování a tuhnutí. Svaly a vazivo jsou oporou našeho těla, udržují jeho soudržnost a obratnost. Jsou i podmínkou přiměřeně dobrého vzhledu. Čím méně pohybu, tím menší množství svalové hmoty a síly.

VII. Zvláštní pozornost věnujme svým očím, neboť jsou to okna naší duše a brána ducha. Jak se říká: „ jsou-li tvé oči dobrotivé, rozzáří se celé tvé tělo.“ Dbejme také o přirozeně uvolněný výraz svého obličej, který nás spojuje se světem. Když tíhne duše k úsměvu, usmívají se oči i tvář a také naopak. Do výrazu tváře a do pohledu očí je vepsáno vše, co jsme z daných nám darů dokázali individuálně ztvárnit a protisknout do těla a jeho pohybu.

¹ Srov. Kubíčková M, Stáří jako životní šance 1995:23

VIII. Pozornost věnujme také pokožce a celému povrchu těla. Pokožka je ochranným obalem těla, ale také nástrojem komunikace s vnitřním a vnějším prostředím, neboť nás informuje o stavu všech systému těla a o vibracích z našeho okolí. Z povrchu těla můžeme ovlivňovat vnitřní tělesné pochody a sjednocovat všechny úrovně naší schrány.

IX. Zdokonalujeme se také v umění vyvažovat rytmus uvolnění a napětí, abychom dovedli napětí snadno rozpouštět a nahrazovat ho tvořivým klidem s otevřeností k lásce a k činu. Takto postupně dosáhneme prožitku celistvosti své bytosti i jednoty sebe sama s celkem světa.

X. V péči o naši schránu nezapomínejme na výživu. Měla by být vždy čerstvá, pestrá, lehce stravitelná a vyvážená aspoň co do převahy rostlinných potravin nad živočišnými. Měli bychom vždy jíst v klidu, trpělivě žvýkat a prožívat pocit vděčnosti za pokrm i nápoj.

Příloha č2. Délka života vybraných živočišných druhů²
(v letech, není-li uvedeno jinak)

Savci

antilopa klínorohá	12	jezevec americký	2
bizon americký a	33	jezek evropský	6
bobr americký	15	ježura australská	4
buvol domácí, vodní	28	kapustňák floridský	3
činčila horská	19	klokan	1
daněk	15	klokan Benncttův	
delfin amazonský,	ní 9	(<i>Microopus</i>)	1
delfin skákavý,	25	koala (australská)	1
deňka východní	7	kočka	3
dikobraz chocholatý	24	koiot	2
genard	15	kosman	1
<i>Gerbillus</i> indický	7	kosman stříbřitý (opice)	1
gibbon	34	koza domácí	2
gorila západní, nížinná	47	koza kordillerská	1
hroch říční	54	koza severoamerická,	1
hvena skvrnitá	36	králík	1
jaguár	20	králík starosvétský (evropský)	
jelen (červená zvěř)	26	krtek americký	2
jelen, východní	17	krysa nilská	6
krysa tenkoocasá	13	puma	19
kůň	46	reisek obecný, stromový	12
kůň arabský	33	rosomák americký	17
kůň divoký, mongolský	32	rys červený	32
kvtovec dlouhoploutvý	47	rys kanadský	24
lachtan	5	skunk obecný	13
lama vikuňa	25	slon africký	48
lemur hnědý	35	slon indický	69
lenochod Hoffmanův	32	sob africký, černý	45
leopard	23	sob velký, indický	40
leopard sněžný	15	svišť obecný	12
lev	25	svsel americký	7
liška obecná	20	šakal obecný	17
liška polární	13	šimpanz	39
los americký	17	šimpanz učenlivý	56
makak rhesus (opice)	23	tapír jihoamerický	35
malpa kapucínská	33	tchoř mramorovaný	8
mandril	31	tuleň jižní, sloní	15
medvěd aljašský, hnědý	36	tuleň leopardí	7
medvěd evronský, hnědý	33	tuleň lví, kalifornský	28
medvěd grizly	35	tuleň tichomořský,	32
medvěd lední	34	tygr bengálský	26
morce	8	vačice s hrstencovitým ocasem	6
mravenečník	23	vačice severská	4
mravenečník obří	25	vačice šedá, s chocholkovitým	
mrož	17	ocassem	14
myš bělonohá	6	velbloud domácí,	35
myš domácí	3	velryba bílá	17
myš obecná polní	3	veverka létavá	12
mýval	20	veverka šedá	23
netopýr indický, ovocný	31	vlk hřívnatý	13
netopýr mexický,	6	vlk lesní	19
netopýr mexický, upří	13	vdra kanadská	21
orangutan sumatranský	59	zajíc evronský	7
osel svrský, divoký	36	zebra Chapmanova	40
panda obří	26	žirafa kapská	36
pásovec devítipásý	10		
pavián pláštíkový	37	Ptáci	
pes - kokršpaněl	14	albatros	37
pes- mastiff		anhinga rezavá	18
(anglické plemeno)	10	brhlík běloprsý	10
pes - německý ovčák	14	brhlík hnědohlavý	6
pes-pekínéz	16	brkoslav cedrový	7
pilot pruhovaný	11	burňák Leachův	31
pižmon grónský	14	datel červenobřichý	12
pták obecný	8	datel červenohlavý	10
prase divoké, evronské	21	datel ochmýřený	11
ptakopysk	17	datel vlasatý	16

² Srov. Hayflick L, Jak a proč stárneme, 1997:49

datel žlutý (Calaptes)	9	orel Bateurský	55
divoká kachna		orel lysý	22
severoamerická	22	orel zlatý	46
drozd (Turdus musicus)	17	orlovec říční	23
drozd mnohohlasý	9	ořešník Clarkův	17
drozd Swainsonův	10	ostralka obecná (kachna)	21
drozd šedý	11	papoušek ara	38
emu	28	papoušek ara modrozlutý	43
fregatka menší	23	papoušek kakadu	
fregatka velká	30	sírochocholatý	56
holub bělokorunkový	12	papoušek vaský	54
holub domácí	30	papoušek zlatovlasý	49
hrdlička domácí	30	papuchalk atlantický	23
hrdlička obecná	6	pelikán hnědý	20
hrdlička smuteční	19	pelikán hrubozobý	41
husa domácí	35	pěnice americká	
husa kanadská	24	pěnice černobílá	11
husa sněžná	20	pěnice préríjní	10
hýl křivčí	15	pěnice žlutá	9
ibis bílý	14	pěnkava	12
jeřáb americký	38	pštros	27
jeřáb australský	47	racek kalifornský	31
jestřáb červenooocasý	21	rehek zahradní, americký	10
kachna (s páskem		rorýs černý	6
kolem krku)	20	rorýs komínový	14
kachna divoká	23	rybák arktický	34
kachna lesní	22	rybák obecný	21
kardinál červený,	16	salašník modrý, východní	8
kolibřík Allenův	4	salašník modrý, západní	4
kolibřík rubínokrký		skřivan rohatý	7
(Archilochus colubris)	6	slepice	12
kolibřík širokoocasý	12	sněhulc oregonská	
kondor	52	(Junco)	10
kondor kalifornský	37	sojka modrá	16
kormorán veliký	20	sojka Stellerova	16
krkavec obecný	13	sojka zakrslá	16
krůta	12	sokol stěhovavý	12
křepel kalifornský	7	sova norová	9
kukačka žlutozobcová	5	sova obecná, stájová	15
labuť americká		sova orlí	68
(Olor buccinaior)	24	sova velká, rohatá	21
labuť nemá	27	sova žíhaná	18
lejsek (Sayornis)	9	stehlík obecný	16
lejsek velký, chocholatý	14	straka žlutozobá	12
lejsek západní	6	střízlík obecný	7
lejsek žlutobřichý	4	sup královský	40
lelek americký	4	sup krocaní	17
lyska americká	22	sýkora horská	10

Příloha č.3

Počet živě narozených dětí na 1000 obyvatel³

1993	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	06	07	08
11,7	10,3	9,3	8,8	8,8	8,8	8,7	8,8	8,9	9,1	9,2	9,6	10	10,3	11,1	11,9

³ www.mpsv.cz/index 12.2.09

Příloha č.4

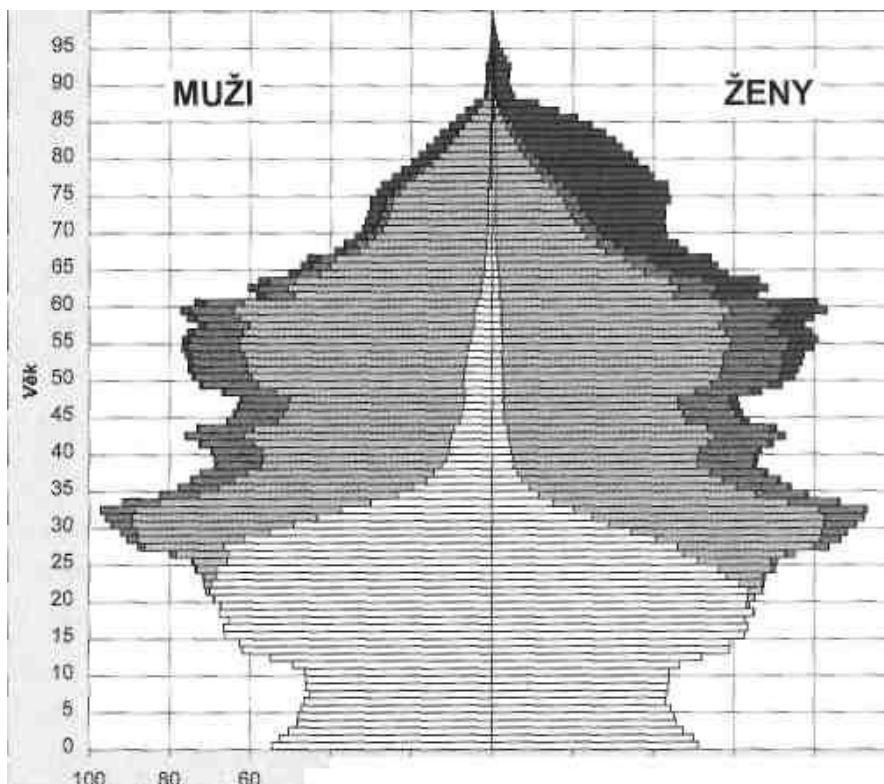
Klesající počty ročně zemřelých⁴

1995	117.913	76,63	69,72
1996	112.782	77,27	70,37
1997	112744	77,49	70,50
1998	109.527	78,06	71,13
1999	109.768	78,13	71,40
2000	109.001	78,35	71,65
2001	107.755	78,41	72,07
2002	108.243	78,54	72,07
2003	111.288	78,51	72,03
2004	107.177	79,04	72,55
2005	107.938	79,10	72,88
2006	104.441	79,67	73,45

⁴ www.mpsv.cz/index 12.2.09

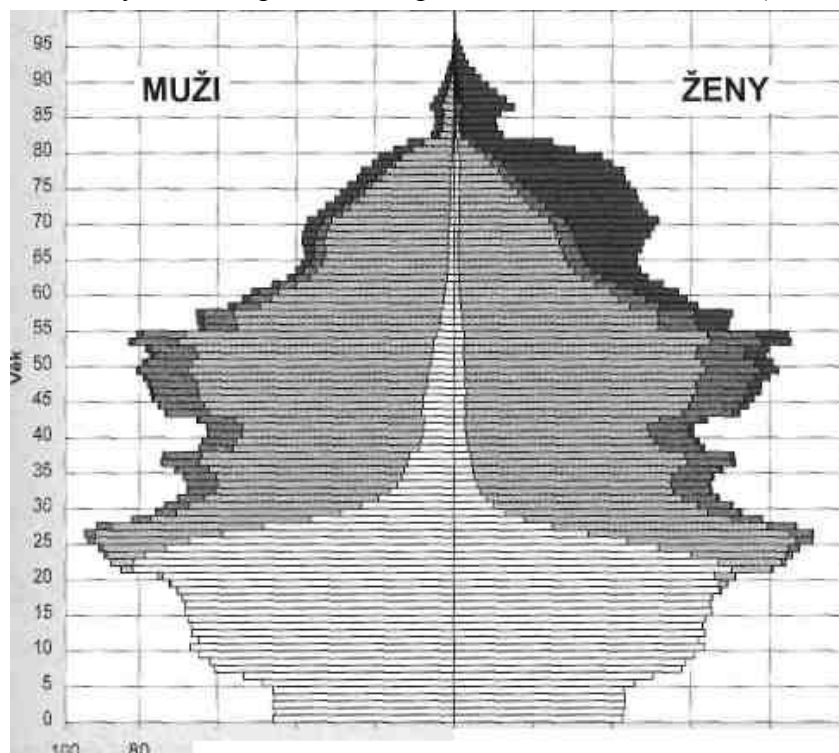
Příloha č.5

Složení obyvatelstva podle věku, pohlaví a rodinného stavu (bilance k 31.12.2006)⁵

Příloha č.6

Složení obyvatelstva podle věku, pohlaví a rodinného stavu (sčítání 1.3.2001)⁶

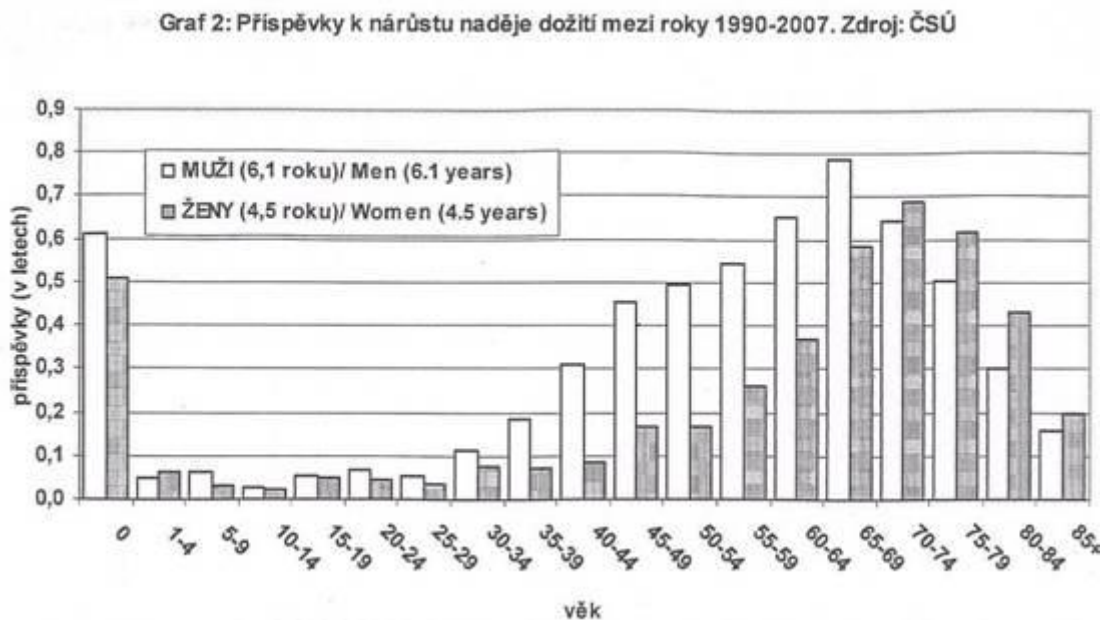

⁵ Populační vývoj České republiky 2001-2006, Nakladatelství DemoArt 2007:1

⁶ Populační vývoj České republiky 2001-2006, Nakladatelství DemoArt 2007:1

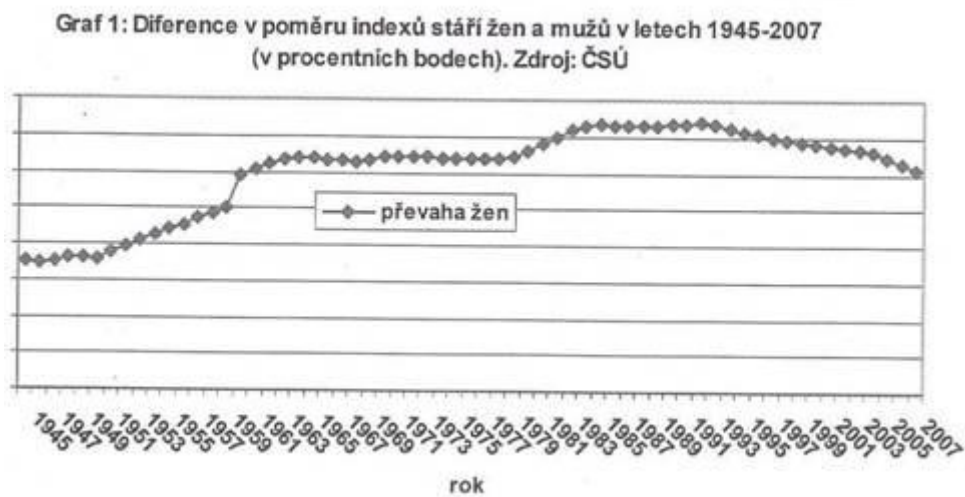
Příloha č.7

Příspěvky k nárůstu naděje dožití mezi roky 1990-2007 ⁷

Příloha č.8

Diference v poměru indexů stáří žen a mužů v letech 1945-2007 ⁸

⁷ Srov. [www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/5200395454/\\$File/1137-08-01.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/5200395454/$File/1137-08-01.pdf) 20.2.09

⁸ Srov. [www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/5200395454/\\$File/1137-08-01.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/5200395454/$File/1137-08-01.pdf) 20.2.09

Příloha č.9

Budoucí vývoj složení obyvatelstva podle hlavních věkových skupin, ČR, 2002-2050⁹

	0-14	15-64	65+
2002	1 589 766	7 195 541	1 417 962
2005	1 487 148	7 302 144	1 446 681
2010	1 400 028	7 286 202	1 596 812
2015	1 426 352	7 011 496	1 864 146
2020	1 408 644	6 786 952	2 088 333
2025	1 346 384	6 669 506	2 201 310
2030	1 274 155	6 520 205	2 308 073
2035	1 219 739	6 337 422	2 399 918
2040	1 197 000	5 964 564	2 633 554
2045	1 190 477	5 569 751	2 862 020
2050	1 173 004	5 309 251	2 956 079

Příloha č.10

Budoucí vývoj složení obyvatelstva nad 65 let podle vybraných věkových skupin,, ČR 2002 – 2050 ¹⁰

	65-74	75-84	85+
2002	818 702	501 081	98 179
2005	808 905	540 598	97 178
2010	924 610	527 687	144 515
2015	1 165 776	524 561	173 809
2020	1 273 549	627 483	187 301
2025	1 184 048	809 329	207 933
2030	1 137 066	895 394	275 613
2035	1 176 112	847 563	376 243
2040	1 354 671	837 199	441 684
2045	1 520 352	884 345	457 323
2050	1 415 382	1 043 570	497 127

⁹ Srov. www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=34 6.4.09¹⁰ Srov. www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=34 6.4.09

Příloha č.11

Výše měsíčních státních příspěvků dle výše úložky:

Výše měsíční úložky	Výše státního příspěvku Smlouvy od 1.1.2000	Výše státního příspěvku Smlouvy do 31.12.1999
100-199 Kč	50Kč +40% z částky nad 100 Kč	40 Kč +32% z částky nad 100 Kč
200-299 Kč	90 Kč + 30% z částky nad 200 Kč	72 Kč + 24% z částky nad 200 Kč
300-399 Kč	120 Kč + 20% z částky nad 300 Kč	96 Kč + 16% z částky nad 300 Kč
400-499	140 Kč + 10% z částky nad 400 Kč	112 Kč + 8% z částky nad 400 Kč
500 Kč a více	150 Kč a dále jen daňové zvýhodnění do 12.000 Kč	120 Kč

Příloha č.12

Příklad penzijního spoření při úložce 1.500,- Kč měsíčně a příspěvku zaměstnavatele 500,- Kč:

Měsíční příspěvek	1.500
Příspěvek zaměstnavatele	500
Příspěvek státu	150
Příspěvek účastníka	720.000
Příspěvek zaměstnavatele	240.000
Státní příspěvek	72.000
Zisk z příspěvku účastníka	659.278
Zisk z příspěvku zaměstnavatele	219.759
Zisk ze státního příspěvku	65.249
Celkem naspořená částka	1.976.286

